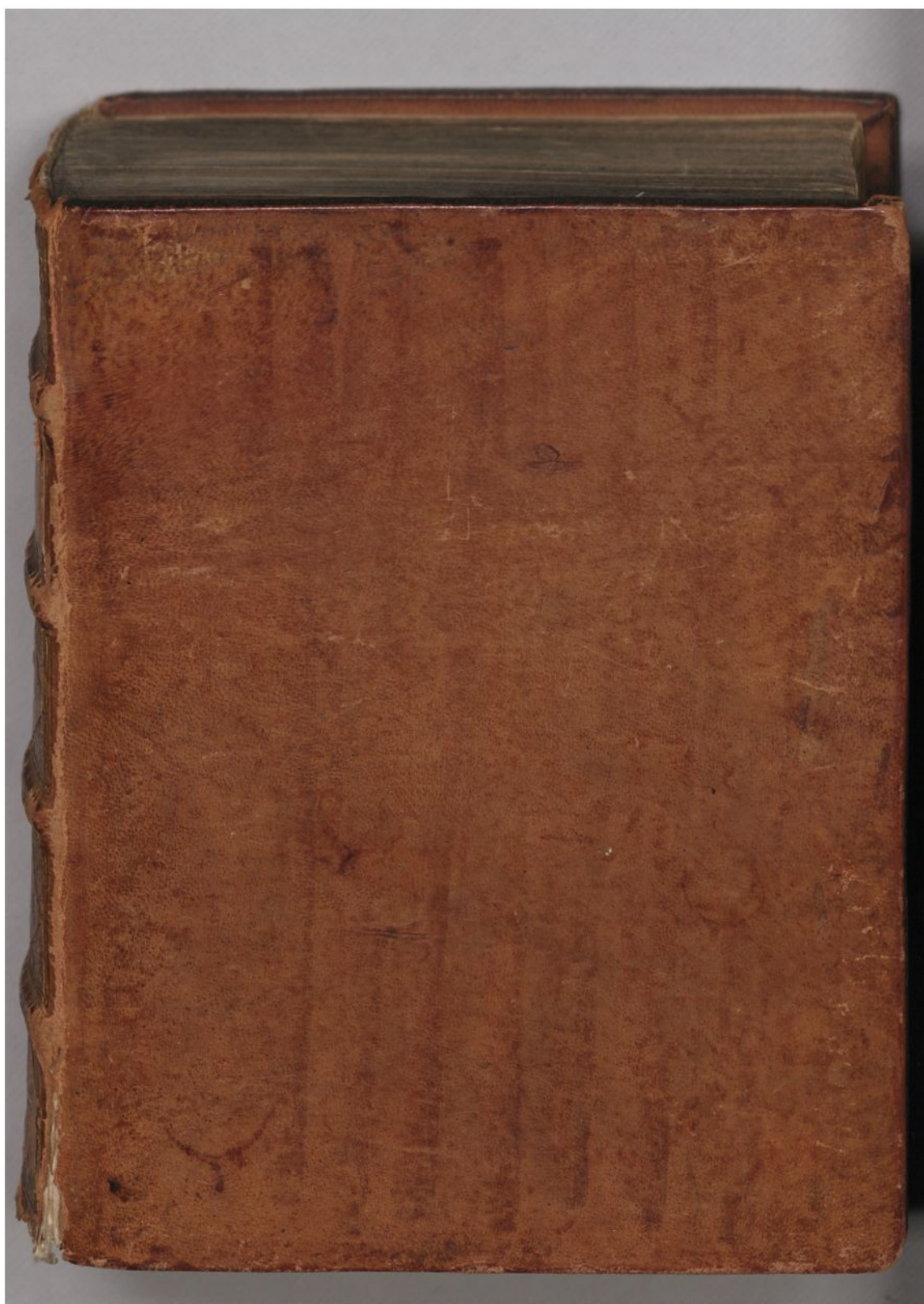
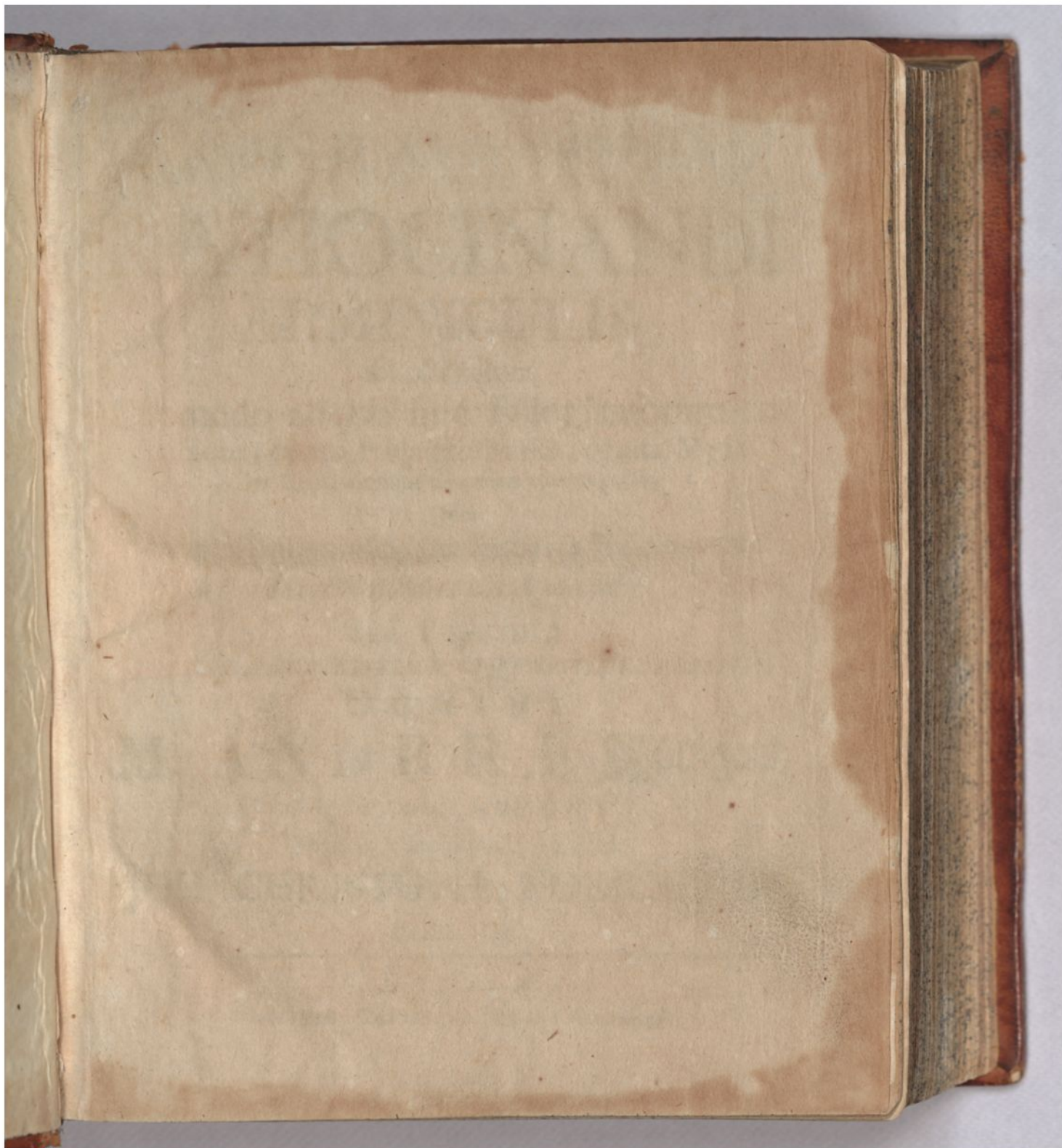

GOTTFRIED WILHELM LEIBNIZ BIBLIOTHEK
NIEDERSÄCHSISCHE LANDESBIBLIOTHEK

Signatur: ZEN Lebn. Marg. 42, Stock 5, [1] - ©

Leibn. Marg.
42

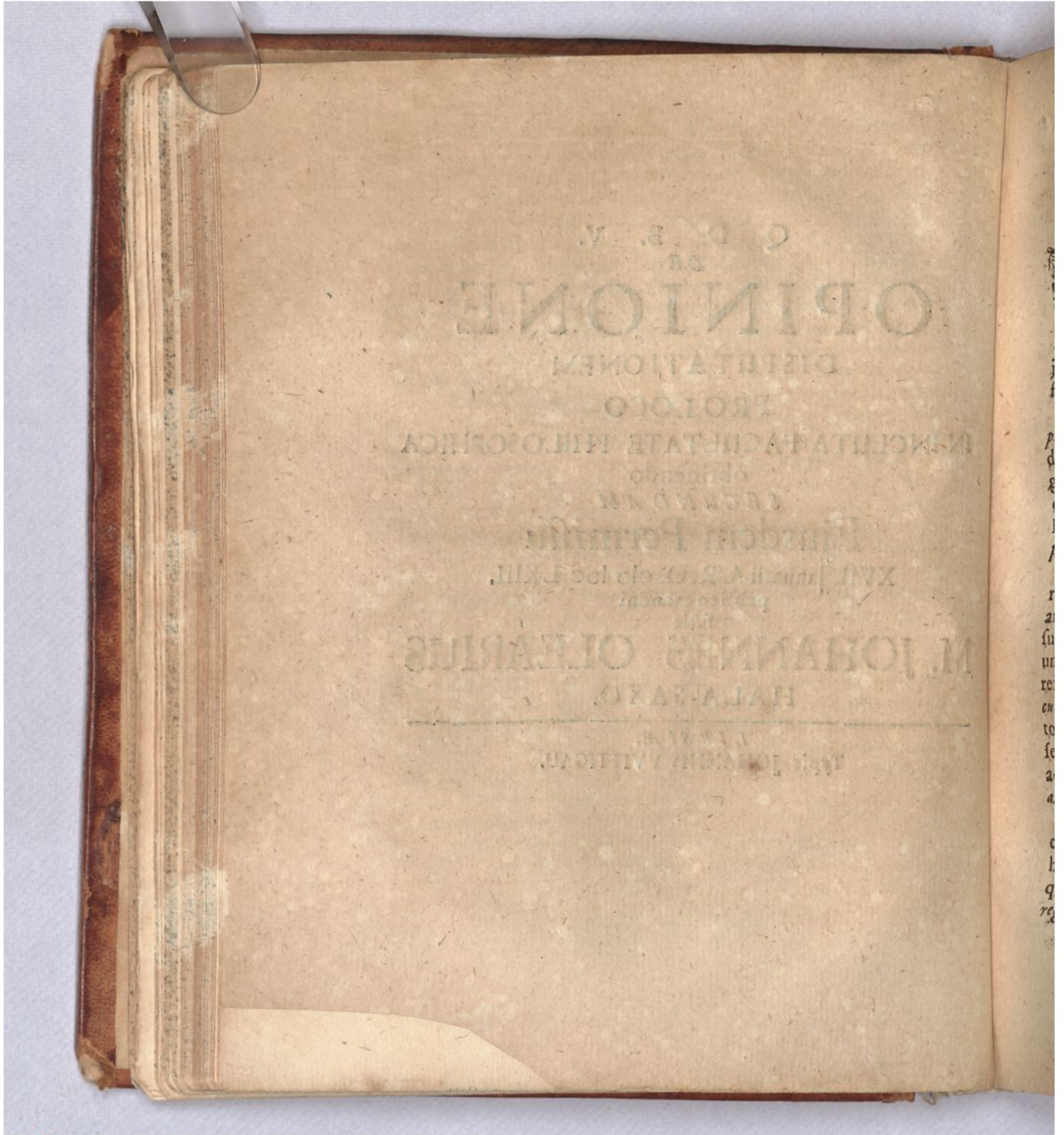

[Varia rhetorica et logica]

Q. D. B. V.
DE
OPINIONE
DISPUTATIONEM
PRO LOCO
IN INCLUTA FACULTATE PHILOSOPHICA
obtinendo
SECUNDAM
Ejusdem Permissu
XVII. Januarii A. R. O. clō Ioc LXIII,
publico examini
fistit
M. JOHANNES OLEARIUS
HALA-SAXO.

LIPSIÆ,
Typis JOHANNIS VVITTIGAU.

JUVANTE JOVA!
DE OPINIONE DISPUTATIO.
PROOEMIUM.

§. 1.

MUNDUM OPINIONIBUS REGI verissimè dicitur. Nec enim ullum temerè in mundo reperias hominem, qui non in rebus vel cognoscendis vel agendis *opinionem* suâ ducatur, & prout secundum eam unumquodque verum aut falsum, bonum aut malum esse judicat, ita in eo laborare ferè solet. Quæ res magis perspicua fiet, si paulò accuratius in ejus *causam* inquisiverimus.

§. 2. Datur scilicet in homine duplex intellectus, *theoreticus* & *practicus*, quorum alter circa entia necessaria versatur, deque iis discurrendo, singula vera vel falsa esse cognoscit, alter in contingentibus occupatus eadem ratiocinando bona vel mala pronunciat. Quivis eorum ad actus hosce suos promptius edendos peculiari disponitur habitu, theoreticus enim, *Scientiâ*, practicus verò *prudentiâ* perficitur.

§. 3. Scientia igitur & prudentia sunt proprii intellectus theoretici & practici habitus, quibus hi ipsi imbuti de rerum veritate aut falsitate, bonitate aut malitiâ, certè ac sine errore judicare possunt; quando intellectus quidem *theoreticus*, mediante *scientiâ*, rem unamquamque cognoscit per suam causam, & quod hæc ejus rei causa sit, quodque res aliter se habere nequeat; *Practicus* verò, mediante *prudentiâ*, benè consultat. hoc est, proposito aliquo fine inquit, quibus mediis ille detur, & hæc inter se discernit, inque justum ordinem disponit, quousque perveniat ad id, quod statim voluntati agendum dicitur. *Vid. Aristot. l. 1. post. anal. c. 2. & l. 6. Eth. Nicom. c. 5.*

§. 4. Athoc paucis datum, quos æquus amavit Jupiter; Nam cum plerique molestias & labores quibus circumvallati sunt habitus, quando parantur, fugiunt; accidit, ut perrarè eos consequantur homines. Quæ causa porro est, quare *opinionibus* ferè totus regatur mundus; quando enim scientiam & prudentiam homines

adquirere nequeunt, opinionibus adherent, quæq; ab aliis dicta & inventa sunt, iis hauriendis operam impendunt, tribuentes his ipsis fidem, vel quod a sapientibus aut prudentibus proficiantur, vel quod probabili quadam ratione nitantur. Quo casu intellectus theoreticus & practicus non ipsimet ex causis atque principiis entium propositiones formant, sed orationes ab alieno intellectu compositas arripiunt, iisque vel ob auctoritatem dicentis, vel ob rationem aliquam probabilem assensum præbent, ac velut normam in cognoscendo & agendo utantur.

§. 5. Quod si autem *Opinio* intellectum hominis tum theoreticum tum practicum ad propositiones formandas tam imperfectè disponit, non ineptè quæritur, an propterea planè rejicienda aut damnanda veniat? Et respondetur quod non, si enim, ex sententiâ *Ciceronis l. 1. Off.* in his etiam hominibus præclare agitur, qui sunt simulachra virtutis, estque adeò nemo negligendus, in quo saltem aliqua significatio virtutis apparet, certè nec ipsa *Opinio*, si modo sit vera & non falsa, bona & non mala, prorsus respuenda erit, quippe quæ ut intellectui theoretico inest, *scientia* speciem, ut verò practico, *prudentia* simulachrum præ se ferre videtur, & potest uterq; intellectus ejusmodi opinione instructus de rebus sive agendis sive cognoscendis, si non ita certè & evidenter, ut mediante scientiâ & prudentiâ, bene tamen & rectè judicare.

§. 6. Deindè *Opinio* est quædam ad scientiam & prudentiam via, nam si τὸ ὅτι satis notum sit, τὸ διότι cæteris paribus non diu latere potest, hinc discipuli, addiscendo præcepta seu propositiones suorum doctorum evadunt scientifici, ut & ipsi res per suas causas paulatim demonstrare adsuecant. Subditi, parendo legibus civilibus imperare discunt, ut jam non amplius secundum leges istas, hoc est, secundum opinionem & ex prudentia alienâ vivere teneantur, (nam secundum leges civiles vivere nil aliud est quàm operari secundum opinionem, ut putemus id honestum & justum esse, quod legibus istis continetur) sed singula secundum propriam prudentiam administrare possint.

§. 7. Et quid dicemus de illis hominibus, qui utut maxime velint, scientiam tamen & prudentiam vel ob ætatem, vel ob sexum, vel ob vitæ genus habere nequeunt. Tales sunt Juvenes,

Fæ-

Fœminæ, Opifices, atque Rustici, hi omnes enim ex alienâ scientiâ & prudentiâ, & ita secundum opinionem vivere coguntur.

§. 8. Nihil igitur obstare video, quò minus, qui ad ipsam rerum scientiam adspirare nequeunt, veram saltem opinionem de iis sibi comparent, aut qui non secundum propriam prudentiam agere valent, bonam à prudentibus opinionem hauriant, secundum quam operentur. Suadet imò jubet hoc *Philosophus* l. 6. *Ethic. Nic. c. ii.* quando ait: Δεῖ προσέχειν τῶν ἐμπειρῶν καὶ προσβυτέρων ἢ φρονίμων ταῖς ἀναποδείκτοις φάσεσι καὶ δόξαις ἐχόντων τῶν ἀποδείξεων. i. e. Oportet attendere Expertorum & Senum vel Prudentium sine probatione enunciata & opiniones, non minus quam demonstrationes. Cui mox subnectit rationē: διὰ γὰρ τὸ ἔχειν ἐκ τῆς ἐμπειρίας ὄμμα, ὁρῶσι τὰς ἀρχάς i. e. dum enim habent experientia oculum (h. e. intellectum prudentiæ habitu imbutum) cernunt principia (h. e. causas cur hoc vel illud salutare sit & ad felicitatem conducatur.) Atque adeò tutò ipsorum dictis fidem adhibere possunt imò debent, qui propriâ prudentiâ destituuntur.

§. 9. Quæ cum ita sint, non malè, opinor, locabimus operam, si opinionis naturam atque indolem hac vice contemplandam nobis proponamus. Vîlis quidem primo intuitu hæc materia videri poterat, & propterea contemni, sed si usum spectes, maximè necessariam deprehendes. In primis autem cui aliquando negotium erit cum mundo opinionibus penè toto subjacente, hanc sibi doctrinam commendatissimam habebit. Sanè citra eam nemo feliciter operam daturus est *Philosophia* in quâ sæpè de unâ eademque re quot capita tot sententiæ seu opiniones occurrunt, quas nec inter se, an veræ vel falsæ? nec à cæteris evidentibus rerū notiitiis discernet, qui opinionis naturam in actu signato prius haut cognoverit. Sed neque *Jurisperiti* prorsus hæc carere poterunt doctrinâ, cum & hi opinionibus atque legibus regantur, quas vel Imperator vel Prætor vel Prudentes alii præscripserunt. Imò ad *Theologiam* utilitas ejus extenditur, quomodo enim solidè intelliges quid Fides divina sit? nisi antea ipsius perspectum habueris cognatum Fidem humanam, quæ opinionis quædam species est.

§. 10. Atque hæc fuere causæ ob quas Disputatione præsentitâ tam utilem tamque necessariam discutere materiam non dubi-

tavi, quò veritas & hic pro ingenii modulo eruatur omniumque oculis exponatur.

CAPUT I.

DE HOMONYMIA VOCABULI OPINIONIS.

APHORISMUS UNICUS.

Vocabulum Opinionis est valdè ambiguum. Sumitur enim vel magis propriè vel planè impropriè. Magis propriè nunc Objectum, nunc Habitum nunc Actum opinativum denotat. Sique ad actum est determinatum, rursum latissimè, strictè, strictius, & strictissimè sumitur. Planè impropriè pro Phantasiâ, Fama, atque Censu accipitur.

§. II. Antequam in ipsam Opinionis naturam speculando provehamur, oportet nos inspicere *Nomen*, seu symbolum ejus externum. Quam frequens enim in communi sermone est usus vocabuli opinionis, tam obscurum & ambiguum quoque est id ipsum. Ut ejus significationes eò rectius secerni queant, *Originem* undè habeat, prius investigabimus.

§. 12. Dicitur autem *Opinio* ab *Opinor*, & hoc, secundum *Martinium in Lexic. Philolog.* atque *Vossum in Etymol.* ab *Opus*, sicut *Reor* à *re*, cogito ab *ago* sive coagito. Ut proinde juxta illam derivationem *Opinari* nil aliud significet quam *mente operari*, & opinio idem sit ac *mentis opus*, generali scilicet verbo ad specialem significatum traducto. Quæ nativa vocis significatio probè nobis erit attendenda. Alii *opinor* derivant à *πινύω* (quod est sapere facio & sapio; undè *πινυσις* sapientia, intelligentiâ) & præmittunt. O. ut in *optimus* à *πιμελής*. Ipsum autem *πινύω* fieri dicunt ex Ebræo *בין* seu *בין* intelligentiâ, undè etiam *Φην Φηνέω* esse volunt. Quæ vocis origo nec ipsa videtur esse inconveniens & commodè forsan priori subordinari potest. Sed nostrum nunc non est tam originem quàm significata venari.

§. 13. Sortitur ergò vocabulum opinionis tam in philosophiâ quàm extra illam varias significationes, tamque diversas, ut quænam alteri præferri debeat vix aliquis divinare possit. Nos in dijudicandis istis primam vocis originem sequimur, easque in duas quasi classes dispescimus, quarum altera magis proprias, altera planè

ne improprias vocis hujus significationes complectitur. Magis proprias hic appellamus quæ ad nativam vocabuli significationem propius accedunt, quales sunt ferè omnes, quarum in philosophiâ est usus. Cæteras quæ ab originali vocis significato longius recedunt planè improprias dicimus.

§. 14. Atque ut improprias primùm evolvamus, earum tres insigniores occurrunt. Sumitur enim improprie Opinio (1) pro Phantasiâ seu Imaginatione. Sic Platonē ajunt nonnulli definivisse Opinionem per Phantasiâ, quos inter est Masius atque Rubio Comm. ad e. penult. l. 1. post. anal. qv. 1. idque colligunt ex l. 3. de A. c. 3. 4. & 11. (2) pro Famâ seu Nominis Celebritate. Ita Cicero hanc vocem usurpat quando l. 1. fam. Ep. ad Publ. Mim. ait: Bona Opinio ((i. e. fama) hominū tutior pecuniâ est. Hinc Opinatisimi dicuntur, de quibus maxima opinamur, ut opinatisimi (h. e. nominatisimi) Scriptores. Et apud Florum l. 2. c. 7, Opinatisima (hoc est admodum celebris & famigerata) Rhodus (3) pro Censu atque Professione cujusvis prædii. Quo modo in poster. libr. Codic. hæc vox frequenter usurpatur, in primis l. ult. C. de præd. navic. & l. ult. C. de collat. fund. fisc. Undè sæpius in Jure opinatorum quoque fit mentio v. g. l. 7. C. de exact. tribut. it. l. 11. & l. 14. C. de erog. milit. annon. qui, ut tradit Cujacius in d. l. sic dicebantur quod in provincias missi exigebant opinionem, id est, censum agri. De quâ opinatorum voce vid. Alciatus in Tragegy. Jur. l. 8. c. 12. Sed hujusmodi significationes improprie ad hunc locum planè non spectant.

§. 15. Magis propria vocabuli Opinionis acceptiones, quæque propius ad nativam ejus significationem accedunt, iterum variant, vel enim sic opinio sumitur (1) objectivè pro eâ re de quâ opinamur, quo sensu probabiles Autorū sententiæ, seu omnes opinabiles propositiones, opiniones dici amant. Vel (2) habitualiter pro facultate inclinante intellectū ad opinandum. Ut ut enim Opinio habitus propriè dictus non esse videatur, quia tamen est dispositio quadam habitui similis, ideò quantum ad præsens, de illa idem est judicium, ac si verè esset habitus. Quo modo Conimbrienses opinionem cum aliis plurimis accipiunt l. 1. post. anal. qv. 1. a. 1. Vel (3) actualiter, pro Cognitione intellectūs obscurâ & incertâ quam opinans non habet, nisi quando actu opinatur, in quo signi-

significatū hic potissimum capitur, cum actualis sit perfectior & consummatio opinio, ad quam habitualis tanquam ad ultimam perfectionem in eo genere ordinatur, seu in scientiā habituali & actuali id quoque observant *Conimbr. ad l. 1. post. anal. c. 2. qv. 1. a. 1. p. m 491.*

§. 16. Sed neque sic quidem omnis homonymia sublata est. Ad actum enim hoc modo restrictum opinionis nomen *quatuor* adhuc modis sumitur & quidem (1) *latissime* pro quocunque actu intellectus obscuro & incerto, sive jam ille determinatē feratur in unam contradictionis partem sive non, sive nitatur motivo incerto & fallibi, sive prorsus erroneo & falso. Quā ratione actibus solummodo certis atque evidentibus opponitur, comprehenditurque sub se *Errorē, Dubitationē, ac Suspicionē*. Et quidem de *Errorē* id ex communi loquendi usu patet, quo persēpe errores in se falsos & apparentem duntaxat veritatem habentes, opiniones vocamus. *Dubitationē* verò ipse Philosophus *ὑπολήψιν* seu Opinionem appellat, quando *l. 1. Magn. Moral. ait: ὑπολήψις ἐστίν, ἡ ὑπὲρ ἀπάντων ἐπαμφοτερίζουσα πρὸς τὸ εἶναι, καὶ μὴ εἶναι*. Ubi verbū *ἐπαμφοτερίζου* (h.e. in utramq; partem vergere, vel in neutras partes transire) satis superq; innuit definitū in hac Definitione esse dubitationē nomine *ὑπολήψεως* seu Opinionis significatā. *Suspicio* verò *D. Thomæ 22. q. 60. a. 2. it. Sanchez comm. in c. penult. l. 1. post. annal. q. 98.* levis aut ex levibus indiciis procedens opinio dicitur. 2. *Strictius* pro tali cognitione obscurā & incertā quæ determinata est ad unam contradictionis partem, fallibilique nititur fundamento, sive jam illud sit intrinsecum sive extrinsecum. Et sic opponitur actibus Suspensionis, Dubitationis atque Erroris; includit verò notitiā primorum principiorum opinabilium, quam in communi dicunt *opinionem immediatam*, nec non Conclusionum inde deductarum cognitionem, *mediatam opinionem* vulgò dictam, ut & *Fidem humanam*. Hæc enim ait *Franciscus B. Spei d. 3. tr. 9. L. d. 2.* ab opinione d.m. sumptā solum distinguitur ut minus, & magis commune, ut species & genus, cum omnis actus Fidei H. sit opinio sed non vice versa. Vid. quoque *Alendoza d. 10. de A. 6. §. 77. & Morisani d. 12. L. q. 7.* 3. *Strictius* pro assensu formidoloso intrinsecum duntaxat habente fundamentum, sive illud sint

ter-

termini ipsi aliter atque aliter apprehensi, siue ratio quædam probabilis, & ita opponitur actibus Fidei humanæ qui non intrinsicè nituntur fundamento, complectitur autem sub suo ambitu cognitionem primorum principiorum & conclusionum opinabilium. h. e. *opinionem Immediatam atque Mediatam*. In quo significato non solum Philosophus *l. 1. post. anal. c. penult.* Sed & Scholastici ac Commentatores ferè omnes vocabulum opinionis usurpant. Tandem sumitur *4. Strictissime* pro solo assensu obscuro & formidoloso qui Rationi cuidam seu medio termino probabili seu fundamento innititur. Qualis est *Opinio Mediata* exclusâ immediatâ; Et hanc significationem vox Opinionis habet quando Syllogismi dialectici Effectus esse perhibetur.

§. 17. Hæ igitur sunt magis propriæ inque foro philosophico magis usitatæ vocabuli opinionis acceptiones, è quibus, licet ultima atque penultima videantur esse usitatissimæ, nobis tamen in præsentiarum visum fuit agere de *Opinione* in sensu secundo h. e. *strictè sumptâ*, quatenus non solum ab *Opinione mediata & immediata* sed & *fide humanâ abstrahit*, quandoq. Fides humana cum opinione mediata & immediatâ multas condiciones ad identitatem genericam spectantes communes habet, sub quâ identitate, specifica distinctio locum habet ex diverso medio formali assentiendi petita. Verba sunt *Rubionis in Log. Met. ad c. pen. l. 1. post. anal. q. 1. n. 27.*

§. 18. Jamque ad rem ipsam progredieremur nisi occurrerent Synonyma nonnulla, quæ cum frequentia suâ hinc inde se commendunt, paucis indicanda veniunt. Sunt autem vel latina vel græca; apud Latinos æquipollet hîc *Affensus Opinativus, Cognitionis* vel *Notitia probabilis, Iudicium probabile*. Græcè vocatur, *Δόξα*, ab Aristotele *l. 3. de. A. c. 4. §. 15.* & alibi passim *ὑπόληψις* h. e. Existimatio dicitur, idq; per Synecdochen generis pro specie, cum aliàs ipso philosopho teste *l. c. c. 3. §. 12. ὑπόληψις* species sint *ἐπιστήμη, δόξα, καὶ φρόνησις*. Nonnunquam etiam *πίστις* seu Fides appellatur, vocabulo *πίστις* latius sumto, ut observat Rubio *l. c. q. 1. p. m. 174.*

B

CAP.

CAPUT II.
DE NATURA OPINIONIS IN GENERE.

APHOR. I.

Opinio est assensus Propositionis contingens per medium probabile.

§. 19. Consideratâ opinionis voce, ejusque significatione genuinâ constitutâ ad rem ipsam penitus cognoscendam rectâ progredimur; Cumque definitio sit brevis evolutio essentia, nos quoque totali thematis explicationi definitionem aliquam præmittere volumus. Eamque nunc statim in genus atque differentiam resolvimus. Genus est assensus. Differentia petita est à duobus, nimirum ab objecto materiali & formali. *Objectum materiale* est propositio contingens. *Objectum formale* est medium probabile. De singulis postea singulis Aphorismis uberius agemus. Jam forsitan haut inutile erit cum hac nostrâ *Philosophi* ac *Thomæ* definitiones conferre. *Philosophi* definitio depromitur ex c. penul. l. i. post. anal. ubi opinionem *immediatam* vulgò dictam sic describit: Ἀδὲ ἐστὶν ὑπολήψις (τοῦ ἀμέσου) προτάσεως καὶ μὴ ἀναγκαίας. *Opinio est existimatio propositionis (immediatæ) non necessaria.* A quâ si auferatur illa particula ἀμέσως *immediata*, remanet essentialis definitio opinionis in communi, quatenus non solum opinionem mediatam atque immediatam sed & fidem humanam complectitur, ut benè observant *Complutenses* d. 20. L. q. 3. p. m. 429. A *Thomâ* verò l. i. q. 79. a. 9. ad 4. *Opinio* hunc in modum definitur: *Opinio est actus intellectus ad unam contradictionis partem determinatus cum formidine alterius.* Utriusque definitio suo quoque constat genere ac differentia. In prioris namque definitione generis loco stat ὑπολήψις. *Existimatio* nomine ὑπολήψεως seu *Existimationis* latè sumro pro quovis animi judicio Vid. §. 18. præced. In posterioris verò genus est *Actus intellectus determinatus.* Ambo hæc à nostrâ definitionis genere non realiter, sed saltim *effferendi modo* differunt, quæ conceptum enim *philosophi* genus, vocabulo obscuro, & *Thomæ*, vocibus conjunctis; eundem, voce perspicuâ & simplici, nostrum exprimit. Vid. infra §. 24. Differentiam quod attinet ea in definitione *Philosophi* desumpta est ab objecto materiali opinionis nimirum *propositione non necessaria* quæ nobis *Contingens* propositio dicitur.

citur. In *Thome* autem definitione differentia petitur à duobus
1. ab objecto materiali, quod alteram contradictionis partem *Tho-*
mas appellat, sub quâ denominatione tamen procul dubio ipsâ
propositionem contingentem intelligit, hæc enim, si formaliter con-
sideretur, est altera contradictionis pars. 2. ab opinionis proprio
quod *Formido* dicitur & nihil est aliud quàm intrinseca fallibilitas
actûs opinativi ex objecto ejus formali originem trahens, supra
quam si reflectat se intellectus, statim formido & metus in eo ori-
tur, ne contrarium sit verû, prout hoc latius deducetur in *Aph. VI.*
thesibusque ipsi subjunctis.

§. 20. Quatuor igitur Terminos ad opinionis naturam spectan-
tes definitiones istæ nobis suppeditant nempe; *Genus, objectum ma-*
teriale, objectum formale, & proprium. Quibus in tractatione super-
addi possunt *Causa efficiens* opinionis, & ipsius *Effectus.* Ut ut enim
hi termini in adductis definitionibus actu non reperiantur, iis ta-
men vel implicite continentur, vel exinde suâ sponte fluunt. Ita ex
genere *Causa efficiens* quodammodo colligitur; *Effectus* autem
ex ipsâ opinione tanquàm ex radice suâ originem trahit. Atq; ut ho-
rum terminorum ordo sit magis perspicuus. 1. de Genere 2. de
Causa efficiente. 3. de objecto materiali 4. de objecto formali 5. de
Proprio. 6. de *Effectu* agemus. Hi enim singuli ubi fuerint accura-
tius explicati tum eò commodius ad opinionis divisiones descen-
dere poterimus, & sic omnes evanescant nebulae, quibus hæc do-
ctrina de opinione alias obscurari solet.

APHOR. II.

Genus Opinionis est uno verbo Assensus.

§. 21. In genere Opinionis investigando alias prolixam ope-
ram ponunt Autores, suntque eâ de re dissidentes philosophorum
sententiæ. *Plato* in *Theet. & Soph.* juxta *Masium & Rubionem* supra §. 14.
laudatos, putat opinionem sub secundâ specie qualitatis potentiâ
scil. naturali comprehendi, dicit enim opinionem esse phantasiâ
seu *Vim imaginandi.* Nonnulli genus Opinionis *Habitum* consti-
tuunt, quam sententiam, teste *Masio, M. Medina* 1. 2. q. 49. a. 2. in f. 2.
amplectitur. Multi cum *M. Soto* negant opinionem esse habitum
eamque pro dispositione quadam intellectûs agnoscunt. Alii deniq;
virtutem intellectualem Opinionis genus esse volunt.

B 2

§. 22.

§. 22. Sed nullarum sententiarum locum hîc habere potest. Non *prima*, quia jam supra §. 14. dictum, opinionem improprie sal-
tim ac metaphoricè phantasiam appellari, quod enim nec phanta-
sia opinio nec vicissim opinio phantasia esse possit, *Philosophus* l. 3.
de A. c. 3. 4. multis rationibus luculenter ostendit, quas hîc lu-
bens prætereo, quod eas à *Pacio* sciam in *commentario* ad h. l. state-
nucleatè esse propositas. Non *secunda* & *tertia*, cum enim opinio
hîc ut actus, non ut facultas intellectus spectetur, juxta tradita §. 15.
certè nec *Habitus* nec *Dispositio*, quantum ad præsens, opinio-
nis genus esse possunt. Aliàs si pro facultate sumatur opinio cer-
tum est eam potius sub *Dispositione* quam sub *Habitu* collocan-
dam esse; Licet enim hoc modo spectata 1. per crebras actiones ad-
quiratur 2. inclinet etiam intellectum ad propositiones non ne-
cessarias promptè cognoscendâs; quia tamen non 3. firmiter radi-
catur in subjecto sed ab eo ex suâ naturâ facile mobilis est, ha-
bitus proprie dictus cujus formale in hoc ultimo consistit, esse
nequit, sed saltem est *dispositio quædam habitui similis*, ut loquitur
Rubiol. c. 9. l. n. 3. it. *Masius* l. c. f. 1. g. 1. Neque tandem *ultima* lo-
cum hîc inveniet. Opinionem namque à numero virtutum in-
tellectu aliū ipse *Philosophus* l. 6. *Eth.* c. 3. ideo excludit ὅτι ὑπολή-
ψις καὶ δόξα ἐνδέχεται διαψεύδειν hoc est, quod *Existimatione* & opi-
nionem contingat falsum dicere. Hoc autem est contra naturam virtu-
tutum intellectualium; οἷς ἀληθεύει ἡ ψυχὴ τὴν κατὰ φύσιν ἀποφάναι.
Quibus semper verum enunciat animus afirmando aut negando.

§. 23. Sequestratis itaq; falsis generibus longè rectius forsan opi-
nionis genus hoc in loco statui posset, aut cū *Philosopho* ὑπόληψις
h. e. *Existimatio*, aut quod idem est cum *Thomâ*; *Actus intellectus deter-
minatus*. Per hoc enim, quod opinio est *Existimatio* seu *Actus intel-
lectus determinatus*, convenit cum *Scientiâ* & *Intelligentiâ*, dif-
fertque à *Dubio* & *suspicionem*, quæ sunt per simplicem apprehen-
sionem unionis inter subjectum & prædicatum absque determi-
natione vel firmâ adhesionem ad unam contradictionis partem.
Quia tamen conceptus simplex voce simplici eâque perspicuâ ef-
ferri debet, & verò *Existimatio* est verbum obscurum, plura signi-
ficata habens, ut vel ex §. 18. manifestum esse potest; *Actus* autem
intellectus determinatus sunt voces complexæ, quæ non exactè qua-
drant conceptui simplici, qui hîc significari debet; non immeritò
istius.

istiusmodi vocem venamus, quæ & priori sit magis perspicua, & posteriori magis compendiosa, adeoque in locum *Existimationis* & *Actus intellectus determinati* vocabulum *Affensus* substituimus.

§. 24. Pertinet autē *Affensus*, uti notū primariò ad secundam mentis operationem, estq; iudiciū intellectus, quò quæ in re composita aut divisa sunt, inter se componit aut dividit, sive composita aut divisa esse cognoscit, idq; cū determinatione sui ad alterā contradictionis partē. Et quia *componere* h. l. est affirmare alterū de altero, *dividere* autē alterū de altero negare; assensus formaliter erit actus intellectus quo alterum de altero affirmamus, aut negamus, aut quo alterum alteri convenire aut non convenire judicamus. Unde colligimus Opinionē non q. esse i. ipsam simplicium apprehensionem, præsupponere tamen eandem, cum quæ in objecto composita aut divisa sunt, iudicium dignoscere nequeat, sine eorū, quæ composita aut divisa dicuntur, apprehensione. Nec esse 2. cognitionē talem, quā propositiones aliquis integras, sed sine determinatione cognoscit, quomodo v. g. ipsa mysteria fidei infideles etiam, qui ea non credūt, ex prædicatione verbi cognoscunt, quamvis enim objectum sit aliquid complexum, tamen cum intellectus unionem prædicari cum subiecto simpliciter cognoscat, sine determinatione sui ad alterutram contradictionis partem, cognitio hæc propriè loquendo non est iudicium, sed simplex unionis apprehensio. Iudicium enim non consistit in qualibet cognitione unionis inter prædicatum & subiectum sed in cognitione ejus cum determinatione intellectus ad alterutrā contradictionis partem. Quæ de re inter alios videatur *Mendoza d. 7. de A. f. 1. §. 5. & seqq.*

APHOR. III.

Causa Efficiens Opinionis est duplex: Physica & Moralis. Physica est intellectus, Moralis Voluntas.

§. 25. Opinionem à causis suis oriri ut manifestum præsuppono. Quia verò is rem scire dicitur, qui causas ejus novit, ideò nec rectius opinionem poterimus cognoscere quàm si nunc perirò in ipsius causas inquiramus. Ab *Efficiente* autem meritò initium fecimus, & *Intellectum*, physicam, *Voluntatem* moralem esse rectè diximus. De *intellectu* equidem res satis clara, nec opus, ut pluribus probetur, cum enim opinio sit quidam assensus, pro Ef-

B 3

ficien-

ficiente omnino agnoscere debet intellectum, quem insuper ob realem in hunc suum effectum influxum physicam esse nemo non videt. Ut verò intellectus semper immanenter operatur, omnesque suos actus intra se ipsum elicendo producit, ita quoque actum opinativum intra se productum recipit, adeoque præter causam efficientis vices subiecti quoque munere in ordine ad opinionem fungitur, qualis causa Metaphysicis communiter *Efficiens interna* dicitur. *Vid. Scholius Tab. 6. met. cum disc. super eam.*

§. 26. Circa *Voluntatem* res est majoris difficultatis, quæ ut removeatur, sciendum; Intellectum in omnibus istis actibus, quorum objecta non apparent evidenter vera, manere indifferentem, nisi à voluntate ad eorum productionem determinetur, cum enim evidentia in objecto primario cogat intellectum ad assensum illi præbendum, & verò à nonnullis objectis talis evidentia absit, hinc fit ut intellectus tanquam potentia necessaria semetipsum ad operandum applicare nequeat, sed extrinseci alicujus principii ope indigeat, à quo determinetur ad actum circa ejusmodi objectum inevidens eliciendum, quæ quidem extrinseca determinatio non aliunde nisi à Voluntate provenire poterit, quippè cui non minus intellectus, ac aliæ potentia, in tali casu subordinabitur. Jam quia opinionis objectum ita quoque comparatum est, ut ob defectum evidentia intellectum convincere & ad assensum sui per se solum movere non possit, ideò necesse erit, ut & hic voluntas intellectum ad assensum isti objecto præbendum determinet.

§. 27. Sed hic porro notandum, quomodo aut quonam actu Voluntas intellectum ad assensum opinativum producendum applicet? an per meram permissionem; ita ut non impediatur, aut non repugnet ipsi voluntas cum posset? quam sententiam Scoto adscribit *Caletanus 1.2. qv. 65. a. 4.* an per superadditionem luminis ad intellectum, quod Lumen objecti motionem obscuri suppleat? cujus sententia meminit *Joh. à S. Thom. qv. 26. L. a. 6. p. m. 475.* Ast neutrum à Voluntate fieri potest; Non prius, quia negativè saltim ad opinionem sic concurreret voluntas, nec intellectum ad eam elicendam determinaret, determinare siquidem est movere seu operari, hæc autem positivum aliquem actum involvunt; Nec posterius, vel
enim

enim per istam luminis additionem redderetur objectum evidens, vel relinqueretur obscurum, si redderetur evidens tolleretur voluntas opinionem, si relinqueretur obscurum maneret ut antea. Causat igitur Voluntas actum opinativum per imperium suum, quod describente *Izquierdo tr. 2. phar. scien. l. 7. qv. 1. n. 15.* nihil est aliud quam *voluntas efficax quia vult Voluntas, ut talis assensus circa hoc vel illud objectum inevidens ab intellectu producat*; eò ipso enim quod hæc volitio intellectui representatur, simul intelligitur Voluntas inclinare atque determinare intellectum, ut & ipse non renuat tali objecto inevidenti (modò nulla falsitas in eo appareat) adherere.

§. 28. Unde satis manifestum esse puto, cur in aphor. *Voluntas*, opinionis causa moralis dicta fuerit, quia nempe tale imperium voluntatis, non physicè, sed quasi moraliter influit in actum opinativum, excitando scilicet sive movendo potentiam intellectivam, ut physicè illum efficiat; quemadmodum enim voluntas efficaciter volens ambulationem, potentiam ambulativam sibi subditam movet, ut ambulationem physicè efficiat, sicque imperio suo dicitur ambulationem causare, seu facere ut illa existat; pari modo Voluntas efficaciter volens assensum alicujus objecti inevidentis, intellectum sibi subditum movet ad physicè eliciendum istum assensum, sicque dicitur opinionem suo imperio causare, seu facere ut illa existat; quæ singula causæ moralis naturam referre omnes fatebuntur.

§. 29. Cæterum Voluntas hoc imperium suum in ordine ad intellectum non una ratione exequitur, aut enim per illud movetur intellectus *quoad exercitium*, hoc est, ut exerceat vel suspendat actum suum, aut *quoad specificationem*, id est, ut hanc speciem actus operetur potius quam oppositam. Prior Voluntas motio *simplex electio* appellari solet, quia scilicet in tali motione Voluntas, aut ob majorem convenientiam objecti, aut certè ex propria libertate mavult assentire quam dissentire, operari circa objectum quam operationem suspendere. Posterior *pia affectio* seu *pia voluntatis affectus* vocari amat, quod in ista voluntas ex majori affectu & inclinatione ad unam quam ad alteram partem, hanc præ illa sequi velit. Vide sis *Rubionem ad c. pen. l. 1. post. an al. qv. 1. n. 58.*

§. 30.

§. 30. *Utramque motionem in opinionis actu locum habere posse autumamus. Nam quod ex imperio voluntatis moveatur intellectus quoad exercitium, hunc in modum probo: Adfint in objecto aliquo duæ rationes seu fundamenta, quorum alterum inclinet intellectum ad assentiendum objecto tanquam vero, alterum ad dissentiendum ei tanquam falso; tunc sanè indifferens manebit intellectus ad assentiendum & dissentiendum, propterea quod ex unâ parte assentiendi ratio ipsum ad assensum inclinat, ex alterâ verò dissentiendi ratio ab eodem declinat seu retardat; Quod si igitur in hocce casu actum opinandi exercere vel non exercere debet intellectus, omnino voluntatis imperio indiget, quo ad assentiendum vel non assentiendum objecto determinetur. Deindè probatur etiam intellectum à voluntate moveri in opinionis actu eliciendo quoad specificationem. Quando enim pro utrâque parte contradictionis existunt rationes, quæ intellectum aut æqualiter, aut inæqualiter ad assensum inclinant, tunc intellectus ex imperio voluntatis non solum ejus partis assensum potest elicere, cujus ratio præponderat oppositæ partis rationi, sed etiam isti parti assentiri cujus Ratio minus ponderat, quàm oppositæ partis ratio, imò alterutram partem sequi, si rationes utriusque inclinent æqualiter, idque nullâ factâ rationum istarum mutatione. Potest enim in hoc casu, (Verba sunt Izquierdo l.c. qv.3. n. 50.) intellectus ex voluntatis imperio facere, ut Ratio quæ vel æqualiter vel minus quàm altera inclinabat ad assentiendum jam magis inclinet, nempe, aut applicando attentionem ad eam partem, & removendo ab oppositâ, atque adeò expressius & melius concipiendo momenta ejus partis, despectis quasi & rejectis momentis alterius; aut per discursum subsidii aliquid attrahendo pro parte illâ contra oppositam, aut aliter. Quorsum multum facit voluntatis affectus ad talem partem amplectendam propensæ. Atque hæc in re magnam habet intellectus convenientiam cum voluntate, quæ juxta Thomam 1.2. quest. 13. a. b. ad 3. potest appetere æquale bonum & minus, in comparatione ad majus; hoc saltem cum discrimine, quod voluntas tanquam potentia libera à se ipsâ determinetur ad æquale, vel minus bonum eligendum, intellectus autem tanquam potentia necessaria, non à se, sed à voluntate determinetur ad assentiendum æqualiter, vel minus vero objecto.*

APHOR.

APHORIS. IV.

Objectum Materiale Opinionis aliud est per se, aliud per accidens. Per se objectum opinionis est propositio contingens. Per accidens autem propositio necessaria.

§. 31. Opinio cum sit actus intellectus objecto suo tum materiali tum formali gaudebit. *Materiale* est, quod terminat actum opinativum. *Formale* quo terminatur actus opinativus. De hoc postea, de illo jam agemus. Et quoniam res aliæ *secundum propriam naturam* sunt opinabiles, aliæ verò tantum *respectu nostri* tales fiunt, idè rectè opinionis objectum duplex constituimus, unum *per se* alterum *per accidens*.

§. 32. Objectum materiale *per se* assignavimus suprà in definitione opinionis, quando eam diximus esse assensum *propositionis contingentis*, seu ut Aristoteles loquitur, *propositionis non necessariae*. Quidnam *Propositio non necessaria* sibi velit, planum evadet, si quid *propositio necessaria* sit præcognoverimus. *Propositionem* in genere Aristoteles l. 1. prior. anal. c. 1. describit, quod sit *Oratio affirmans vel negans aliquid de aliquo*. Ubi genus est *Oratio*, cujus definitionem vide sis c. 4. *ἡ ἐν ἐπιτηδεύσει*. Differentia est gemina, prima desumpta ab actu, secunda ab objecto. Actus est duplex affirmatio & negatio; objectum affirmationis vel negationis est alicujus de aliquo, seu alicujus prædicati de aliquo subjecto. Versantur ergo hi actus mentis circa prædicatum & subjectum, ut illa inter se aut component aut dividant, prout hanc rem egregiè declarat *Excellentiss. Suterus noster in Praelection. super Org. ad h. l. Necessarium* autem Philosophus c. pen. l. 1. post. anal. ait esse: τὸ μὴ ἐνδεχόμενον ἄλλως εἶναι id est, quod non contingit, ut aliter se habeat. Terminis ita seorsim enucleatis, facilè quis hariolari poterit; *propositionem necessariam* esse orationem, in quâ non contingit, ut affirmatio vel negatio prædicati de subjecto aliter se habeat. Et vi oppositorum, *propositionem non necessariam*, in quâ contingit ut affirmatio vel negatio prædicati de subjecto aliter se habeat. Ut ita propositio non necessaria quoad rem idem sit ac *propositio contingens*, nam & hæc vulgò describitur, quod sit propositio quæ aliter atque aliter se habere possit.

C

§. 33.

§. 33. Et hæc de opinionis objecto materiali per se, succedit ob-
jectum ejus materiale *per accidens*, quod est *propositio necessaria*, utur
enim propositio necessaria *ex se* & suâ naturâ ad scientiam propriè
spectet, tamen ex *parte intellectus nostri* ad opinionem quoque re-
duci potest. Accidit autem duobus modis ut propositio necessa-
ria opinionis objectum quoad nos fiat, 1. si intellectus attin-
gat simpliciter connexionem ejus, nec simul attendat an ista con-
nexio sit necessaria an verò contingens. (2.) Si nexum ejus in se
necessarium & essentialem, ut contingentem & accidentalem per
medium probabile apprehendat. Ratio hujus rei est, quod scien-
tia necessitatē exigat, & in re ipsâ quæ scitur, & in intellectu scien-
tis, si igitur aliqua propositio in se quidem sit necessaria, nec ta-
men necessariam connexionem prædicati cum subiecto intelle-
ctus penetret, tum certè non scientiæ sed opinionis actum termi-
nabit. Undè simul patet: Scientiam & Opinionem circa idem
objectum *materialiter* sed non *formaliter* versari posse, quia qui
rem scit, novit hoc essentialiter & necessariò competere rei, qui
verò opinatur, putat vel *simpliciter*, hoc est, præscindendo à ne-
cessitate ac contingentia, vel *accidentaliter* & contingenter eidem
competere e.g. Circa hanc Propositionem: homo est animal. sci-
entia & opinio materialiter versari possunt, sed scientia statuit
essentialem ac necessarium nexum inter hominem & animal, o-
pinio verò vel simplicem duntaxat, vel accidentalem & contin-
gentem. Maxima igitur est differentia inter utramque ob nexum
contrarium prædicati & subiecti, quam utraque statuit. Quâ de
re Philosophus ex professo egit *l. 1. post. anal. c. pen.* cui loco pluri-
mum lucis accendit Excell. *Sluter. in præl. cit.* nec non Zabarella in
Comm. Log. p. m. 1027. 56. APHOR. V.

Objectum formale Opinionis est medium proba-
bile. In hoc objecto duo præprimis spectanda veniunt, 1. Pro-
prietates. 2. Munus ipsius. Proprietates ejus sunt Obscuritas
atque Incertitudo. Munus autem in eo consistit, ut cum con-
cursu voluntatis intellectū ad assensum opinativum moveat.

§. 34. Objecto materiali opinionis perlustrato, consequens
est ut ipsius etiam *formale* objectum speculemur, ad quod mate-
riale

riale quendam respectum involvit. nec absque isto connotato actum intellectus terminare valet, nisi quis cum *Cusetano n. 2. q. 65. a. 4.* statuere velit; ex solo voluntatis affectu, absque ullâ ratione seu assentiendi medio formali, intellectum ad opinandum determinari. Quod tamen impossibile esse rectè monet *Rubio ad c. pen. l. 1. post anal. q. 2. n. 13. p. m. 187.* *Nihil enim subest alicui potentia vel habitui, aut etiam actui, nisi mediante ratione formali objecti, sicut color videri non potest, nisi per lucem, & conclusio sciri non potest nisi per medium demonstrationis.* ait *Thomas 2. 2. q. 1. a. 3. c.*

§. 35. *Opinionis ergo formale objectum est medium probabile, ac à proprietatibus suis describitur quod sit obscurum & incertum, quemadmodum enim in scientiæ objecto formali Claritas & Certitudo requiruntur, ita contra in opinionis assentiendi medio formali Obscuritas & Incertitudo locum habebunt. Obscuritas propterea; quod per illud minus clarè intellectui objectum materiale manifestetur, & cognoscibile reddatur. Incertitudo autem ided, quod ipsi nō repugnet esse aliter ac de facto est. Quia verò duobus modis aliquid obscurum & incertum est, uno secundum se, & altero quoad nos, id circò probè tenendum; objectum formale opinionis non tantum esse medium contingens, quod secundum se obscurum & incertum est, sed & medium necessarium, quod secundum nos tale esse potest, hoc tamen cum discrimine, ut illud opinionis objectum formale per se constituat, hoc autem per accidens, in quantum scilicet intellectus, vel ejus claritatem atque certitudinem non attingit, vel tanquam obscurum & incertum illud apprehendit, cum enim scientia necessitatem requirat non solum in medio, quo res scitur, sed & in animo scientis, hinc fit ut ex medio, quod in se q. necessarium, & tamen quoad nos obscurum & incertum est, non scientia sed opinio generetur, id quod etiam supra §. 34. in objecto materiali accidebat; Scientia namque ut bonum intellectus ex integrâ causâ, opinio verò, quæ malum ipsius esse videtur, ex quocunque defectu provenire potest, docentibus *Complut. atque Masio ad c. pen. l. 1. post anal. illi q. d. 20. q. 3. hic autem q. 4.**

§. 36. Haftenus *Proprietates* medii seu objecti formalis opinati-
vi habuimus, nunc quod ejus *munus* sit dispiciendum erit. Dixi-
mus scilicet in aphor. supra posito; munere suo tum fungi objectum
formale opinionis, *quando intellectum cum concursu voluntatis ad*
actum opinativum movet. Hoc ut rectius intelligatur omnino ex
Schole Doctoribus ac praeripis *Gregorio de Valentia Tom. 3. d. 1. q. 1. p. 1.*
praemittendum censeo; Cujuslibet assensus objectum formale per
hoc ejus objectum formale esse, quod sit *Ratio & causa*, cur actus as-
sentiendi ab intellectu eliciatur, ita ut in resolutione ad eum deve-
nire, ac interroganti de causâ ipsius assensus, per illam ipsam, ad-
hibita particulâ *quia* vel *propter*, respondere oporteat. Si autem,
quod est objectum formale actus assentiendi, est causa illius, ne-
cesse est, ut quendam influxum præbeat in istum, cum absque in-
fluxu in effectum causa vera nulla detur. Sed influxus quem obje-
ctum formale assensus alicujus in ipsum actum assentiendi præ-
bet, in alio constitui non potest, quam in hoc quod *intellectum*
ad eum in se eliciendum moveat; unde etiam objectum *motivum*,
vulgò dici solet. Et movet quidem intellectum vel *per se* solum &
immediate, vel *cum concursu voluntatis & mediante* ejus actu intelle-
ctui assensum imperante. *Per se* solum & *immediate* movet objectum
formale intellectum ad assensum, cum id ita *evidens* est, ut suâ evi-
dentiâ intellectum ad assensum cogat. *Cum concursu voluntatis* au-
tem & mediante ejus imperio movet objectum formale intelle-
ctum ad assensum, cum per se quidem id non ita clarum est, ut suâ
claritate intellectum ad assensum determinare possit, suâ tamen
quodam vi aut bonitate voluntatem, ut intellectui assensum impe-
ret, movet, atque sic quod ex parte claritatis deest, motione volun-
tatis supplet, quem utrumque modum movendi insinuat *Thomas*,
qd. 2. 2. q. 1. a. 4. Scribit. *Assentit intellectus alicui dupliciter, uno*
modo, quia ad hoc movetur ab ipso objecto, altero, non quia sufficienter mo-
vetur ab objecto proprio, sed per quandam electionem voluntariè decli-
nans in unam partem magis quam in alteram.

§. 37. His ita praesuppositis facile dijudicare possumus formale
opinionis objectum propter *inevidentiam & obscuritatem* suam, tum
demum objecti formalis munere fungi, quando intellectum po-
steriori modo h. e. *cum concursu voluntatis* ad actum opinandi mo-
vet. Et ut hunc movendi modum plenissimè perspectū habeamus,
por-

porro tenendum est; in opinionis objecto formali duo includi:
Unum est *quadam ratio cognoscendi inevidens & obscura*, quæ ut ob defectum evidentie per se sola intellectum ad assensum sui, & consequenter ad assensum rei, de quâ queritur, movere nequit; ita in ordine ad actum opinandi eliciendum per se sola objecti formalis munus sustinere haud potest. Alterum est *quadam ejus cum voluntate convenientia aut vis alliciendi & in consensum trahendi voluntatem*, ut intellectum ad actum opinandi eliciendum suo imperio determinet. Quæ posterior ratio motiva supplet suo in voluntatem influxu, quod priori in ratione evidentie deest, & cum eâ simul & junctim sumptâ constituit unum completum objectum formale, idque ad movendum intellectum, ut actum opinandi eliciat, prorsus sufficiens. Quod enim objectum formale opinionis, præter *Rationem cognoscendi, aliquam cum voluntate convenientiam* includere debeat, ipsamet actus opinativi natura postulare videtur. Nam si juxta ea quæ in Aph. III. tradidimus, actus opinativus suâ naturâ simul ab intellectu tanquam principio eliciente, ac voluntate tanquam principio imperante dependet, tum etiam per se ac suâ naturâ exigit objectum formale, quod simul utramque facultatem attingat, & præter rationem cognoscendi, quâ intellectum afficit, etiam sui quandam cum voluntate convenientiam involvat. Notum enim, quod potentie animæ non agant, nisi moveantur ab objectis; sicut ergo potentia intellectiva opinandi actum elicere non potest, nisi ab objecto, & per quandam rationem cognoscendi ex parte objecti se habente alliciatur; ita nec Voluntas imperare intellectui potest, ut præcisè sub illo objecto formali actum opinandi in se eliciat, nisi ab eodem, & per quandam ejus vim aut bonitatem ad assensum sub hoc formali objecto ei imperandû moveatur. Quod etiam à posteriori, nisi chartæ parceremus, facile ostendi posset.

APHOR. VI.

Proprium Opinionis est vel Positivum vel Negativum.
Proprium positivum est Intrinseca Fallibilitas actus opinativi, ex objecti formalis obscuritate atque incertitudine proveniens. Proprium negativum est Absentia certitudinis in

C 3

actū

actu opinativo! Ad utrumque respicere videntur Auctores, quando cum Formidine opinionem esse vulgò dicunt.

§. 38. Postquam Opinionis conceptum essentialem primarium habuimus, qui est; *procedere ex medio incerto & obicuro*; Nunc ad ejus proprium attributum seu conceptum secundarium pergimus, qui est, ut vulgò loquuntur; *Esse cum formidine*. Cum autem *Formidinis* vocabulum non unam significationem habeat, statim oritur disceptatio, de quâ formidine hîc sermo sit. Huic difficultati ut nos eò facilius extricemus, animadvertendum: formidinem sumi dupliciter (1) propriè (2) impropiè seu figuratè. Formido propriè sumta communiter *metus* sive *timor* appellatur, & describitur; quod sit *actus voluntatis*, quo scil. voluntas falsitatem seu malum aliquod averfatur, adeoque metuit, ne intellectus falsò judicet. *Impropiè* seu figuratè formido dicitur omnis *Incertitudo*, quæ in intellectu reperitur, cum enim hæc Incertitudo metum sive timorem in Voluntate causare possit, idcirco, per metonymiam effectûs pro causâ, formidinis nomen ipsi impositum esse ab Authoribus videtur. In quâ tamen significatione rursum vel negativè vel positivè sumitur. *Negativè* pro *absentia certitudinis* tum in *assensu* opinativo, quàm in *potentiâ* seu intellectu opinante *Positivè* aut pro *obieceto* aut pro *actu* incerto; Et sic formidinè iterum faciunt duplicem; aliam formalem aliam virtuales. *Formidinem formalem*, (quæ etiam Formido subjectiva & Formido in actu secundo appellatur) describunt, quod sit actus reflexus, quo intellectus reflectens super assensum suum expressè judicat, se forsan in tali assensu falli, & fortè oppositum esse verum, ut si v. g. super assensum hujus propositionis: *Omnis mater diligit filium*, intellectus meus reflectens expressè judicet; *aliquam fortè matrem esse quæ filium non diligit*. Formido *Virtualis* (quam etiam *Radicalem*, *Aptitudinalem*, *Formidinem cognitionis*, & *Formidinem in actu primo* vocant) describitur, quod sit intrinseca actus opinativi fallibilitas super quam si noster intellectus reflecteret, tunc expressè judicaret se forsan in illo actu falli, & fortè oppositum esse verum, prout singulas has formidinis acceptiones sparsim invenies apud *Connambric. in c. pennul. l. 1. post. anal. qv. 1. a. 3. Compl. d. 20. L. qv. 3. n. 23. Rubionem in L. Mexic. tr. 5. d. H. I.*

d. H. I. qv. 2. n. 47. *Murciam d. un. de S. & O. q. 9. Morisannum d. 12. L. 9. 7. Francisc. B. Spec. tr. 9. L. d. 3. qv. 2. n. 163. & 164. Pontium d. 22. L. 9. 3. n. 19. atque alios plures.*

§. 39. His ita observatis non difficile erit dispicere, quamnam formido hic locum habeat aut non habeat. Non enim (1) *Formido*, ut *actus voluntatis est*, opinionis proprium dici meretur, quandoquidem opinio est actus intellectus, ex cuius essentia repugnat actum voluntatis per se fluere. Nec (2) *Formido*, ut *absentiam certitudinis in potentia seu intellectu opinante dicitur*; cum proprium non possit esse in alio subjecto, nisi in eo cuius est proprium; hæc autem formido non fit in ipso actu sed in potentia. Nec (3) *Formido*, ut *objectum incertum denotat*; quod per se clarum est. Nec (4) *Formido formalis*; eo quod opinio quædam finem hanc formidine esse possit.

§. 40. Sola igitur *Formido Virtualis*, & *Quæ absentiam certitudinis in actu dicitur*, sunt veræ proprietates opinionis; quæ tamen in eo differunt quod *Formido virtualis* fit opinionis attributum positivum. *Absentia* verò certitudinis in actu, negativum. In Formidine virtuali præprimis notentur causæ ex quibus provenit. Sunt autem ex *Obscuritas & Incertitudo* objecti formalis. Obscuritas quidē remota. Incertitudo verò proxima. Cum enim omnis assensus ex objecti formalis conditionibus, suas quoque conditiones essentielles hauriat, & verò objectum formale opinionis, juxta superius tradita, in se obscurum seu inevidens, atque incertum fit, fieri sanè aliter non potest, quam ut ex opinionis objecto formali in ipsum actum opinandi, primò Obscuritas, deindè ex obscuritate Incertitudo, ex incertitudine verò Fallibilitas proveniat, quam *fallibilitatem assensus opinativi* Autores *formidinem virtualem seu aptitudinalē* vocant, eo quod supra ipsum si reflectat intellectus *actualiter formidet* ne forte oppositus assensus sit verus. Ubi tamen obiter adhuc noto; secundariò etiā ex objecti materialis inevidentiā & incertitudine, nec non ex parte subjecti sive intellectus opinantis hanc formidinem in ipsum actum opinandi dimanare posse. Modos, quibus id ipsum ex parte intellectus fieri solet Vide sis apud *Morisannum d. 12. L. 9. 7. & Joh. Lorinum p. 4. tr. L. de Sc. q. 2. d. 1.*

§. 41. Cæ.

§. 41. Cœterum quia hæc duo; *Incertitudo & Inevidentia* pro diversitate fundamentorum intellectum ad assensum determinantium, (non secus ac eorum opposita, *Certitudo & Evidentia*) in *Moralem, Physicam & Metaphysicam* Incertitudinem ac Inevidentiam dividi possunt; (quâ de re videantur passim Scholastici) Ita non absurde, cum *17 quierdo d. 4. q. 2. n. 25. seq. & d. 5. q. 1. n. 8. seqq. nec non Morisano q. 26. L. a. 4. p. m. 476.* ipsa etiam *Formido*, quæ ex inevidentiâ ac incertitudine quasi conflatur, in *Moralem Physicam & Metaphysicam* distingui poterit imò debet. Licet enim actus opinativus aliquando excludat omnem formidinem *moralem* atque *prudentem*, quando scilicet tot accumulatur motiva quæ reddunt evidentem & certam probabilitatem, nunquam tamen carere potest omni formidine vel *physicâ* vel *metaphysicâ*, propterea quod veritas semper in opinione maneat incerta & inevidens. Tales actus opinativi sunt, quibus judico v. g. *Romam esse. it. Filium prædixit ac probum, parentem mendicare ostiatum non permissurum. Aut, virum justum ac veracem non mendacium commissurum in re, ex quâ nullum capit incrementum.* Ut ut enim hi actus omnes sint moraliter evidentes atque certi, & sic formidinem prudentem excludant, quia tamen ipsis non repugnat naturaliter vel supernaturaliter subesse falsum, idcirco *physicâ & metaphysicâ* formidine nō destituuntur, sed sunt simpliciter incerti & obscuri.

§. 42. Et hæc de Opinioni proprio positivo. *Negativum* est Absentia Certitudinis in actu; quod vel sola ejus necessaria cum actu opinandi Connexio evincere potest; Quodenim negatio certitudinis actum opinandi necessariò afficiat, cumque eo inseparabiliter cohæreat, inde probatur; quia opinionis conceptus essentialis est *assentiri ob medium incertum atque fallibile*, ad quem conceptum negatio certitudinis in actu necessariò sequitur. Ratio tota est evidens & à *Conimbr. l. c. q. 1. a. 4.* partim contrariò, partim simili quodam declaratur. *Contrarium* est negatio seu repugnantia fallibilitatis in actu scientiæ. Num sicut ista repugnantia cum actu scientiæ ita necessariò conjuncta est, ut ab eo separari nequeat salvâ manente scientiæ essentiâ, quàm à principiis certis & evidentibus nanciscitur, pari modo serres habet cum negatione seu

re.

repugnantia certitudinis in actu opinionis, quam nemo ab eo separabit, nisi qui essentiam opinionis everterit. *Simile* est negatio rationalitatis in bruto. ut enim hæc necessario sequitur ad essentiam bruti propterea quod differentia essentialis bruti est opposita essentiali differentia hominis, sic quia conceptus essentialis opinionis (dependere à principiis fallibilibus) est oppositus conceptui scientiæ (dependere à principiis certis) ideo etiam negatio certitudinis cum opinione tanquam essentialis ejus consequens perpetuo connexa erit.

APHOR. VII.

Opinionis Effectus alius est per se, alius per accidens. Is rursus vel absolutus, vel conditionatus. Hic itidem vel ex parte causæ, vel ex parte effectus talis. Effectus per se absolutus est Negatio certitudinis in potentiâ seu intellectu. Effectus per se conditionatus est Formido actualis in intellectu. Effectus per accidens ex parte effectus est Formido actualis in voluntate. Effectus per accidens ex parte causæ est Certitudo in intellectu.

§. 43. Ultimum quod de opinionis naturâ in genere considerandum venit, est ipsius effectus quem in potentiâ cognoscente seu intellectu tanquam subjecto suo, vel etiam in voluntate post se relinquit. Cum enim quælibet cognitio intellectum, & quandoque voluntatem etiam afficere soleat, omnino etiam opinio, servatâ proportionem, id ipsum præstabit. Quia verò non unum nec ejusdem generis effectum ex opinione resultare deprehendimus, ideo confusionis vitandæ causâ eos in effectus per se & effectus per accidens primum distinguere placuit.

§. 44. Et ut ab illis initium fiat, opinionis effectus per se voco, in quos ex propriâ virtute influunt opinio, quales sunt *Negatio certitudinis*, & *Formido actualis in intellectu*. Quæ tamen in eo differunt, quod ad negationem certitudinis in intellectu simpliciter & absolute concurrat quasi opinio, actualis autem formido intellectus sine certâ conditione ab eâ oriri nequeat. Unde illam opinionis effectum absolutum, hanc verò conditionatum dicere non dubitavimus.

§. 45. De incertitudine negativâ seu negatione certitudinis in intellectu

D

Am

Et non est cur operose probemus, quod ab opinione simpliciter & absolute proficiatur. Probarunt hoc jam satis, nisi fallor, *Conimbricenses* l. c. q. 2. a. 2. quorum verba eo lubentius hic adscribo, quod maiorem eam in re lucem nobis pollicentur. *Intellectus*, inquiunt, ex vi opinionis simpliciter negativè se habet h. e. redditur non certus, seu non certificatur de esse rei. Nam opinio solum affirmat rem ita se habere, an verò aliter se habere possit aut non possit, nec tacite nec expresse iudicat. Et paulò antè. Opinio quando intellectum reddit non certum, tunc illud efficit, non asserendo rem esse fallibilem, sed simpliciter non proponendo illam ut infallibilem. Neminem verò offendat hunc opinionis effectum esse aliquod negativum, quia enim opinio in ordine ad scientiam negationem quandam importare seque ut imperfectum ad perfectum habere videtur, hinc fit, ut is ejus effectus partem suæ causæ debiliorem imitetur, qui licet propterea rigorosè ac propriè loquendo defectus potius quam effectus dici mereatur, quin tamen per analogiam & similitudinem effectus quoque nomine indigitetur nihil vetat.

§. 46. Sed neque difficile est de Incertitudine positivà intellectus, quæ κατ' ἐξοχήν Formido actualis & Formido subjecti appellatur, probare, quod ab opinione conditionatè proveniat. Non potest enim intellectus ex vi opinionis prius actuali formidine affici. & incertus positivè reddi, quàm expresse cognoverit actus & objecti intrinsicam incertitudinem, quod ipsum *Conimbricenses* insinuant, quando l. c. q. 1. a. 4. contendunt: Notitiam intrinsecè fallibilem (h. e. Opinionem) non secundum omnem suam naturam modum, quem ab objecto habet, intellectum formidolosum reddere, sed secundum eum duntaxat, quem à conditione objecti formaliter atque expresse cognita vel representata nanciscitur, ideo enim (pergunt) intellectus sæpè non formidat quia nullam formidandam rationem attingit. Causa igitur vel conditio sine quâ non opinio intellectum reddere formidolosum potest. & cujus intuitu formido ista opinionis effectus conditionatus dicitur, est Reflexa representatio fallibilitatis in actu & objecto, quâ positâ opinandi actus facit, ut intellectus formidare incipiat, ne fortè falsum ipsi sublit, & contrarius actus verus existat. Atque hinc perspicere valemus, quare fiat, quod sæpè tam intrepidè ac sine ullâ formidine huic vel illi opinioni adherescamus, quia scilicet eas eliciens intellectus noster parum con-

side-

sideratè apparum cūcircūspectè procedit, atq; adeò aut præigna-
viâ non percipit, aut præ socordiâ non attendit ad illa, undè for-
mido excitanda erat.

§. 47. Hæc de opinionis effectū per se. Succedit nunc ejus effectus
per accidens. Cum autem Metaphysici effectum per accidens, æquè
atque causam per accidens, duplici modo se habere dicant, ex
parte causæ nimirum, & ex parte effectūs. Vide omninò Si halium in
Reg. phil. d. 7. v. 4. n. 34. ideò sciendum quod utroque modo sumtus
effectus per accidens locum hīc inveniāt. Nam quod primum
attinet opinionis effectum per accidens ex parte effectūs, ille est Formido
actualis in voluntate, quippè quæ cum actuali formidine in intellectu
tanquam opinionis effectū per se, conjungitur, & ad illam sequi-
tur; jam verò tritissimum est; illum effectum per accidens se habe-
re ex parte effectūs, qui rei non influentis effectui coheret. Illud ta-
men non prætereundum, quod formido in voluntate ad illud genus
effectuum per accidens pertineat, qui cum effectū per se, ordinem
vel connexionem non necessariam, sed contingentem habent; Adjun-
gitur enim hæc formido voluntatis, tum demum formidini in in-
tellectu, quando voluntati representata est fallibilitas actūs opinandi per
modum mali, quia verò non est necessarium, ut voluntati ea semper
sic exhibeatur, consequenter quoque non necesse erit, ut formido
se tenens ex parte intellectūs semper adjunctam sibi habeat formi-
dinem ex parte voluntatis. Confer Scheibl, Metaph. L. 1. c. 12, t. 8. A. 1.
n. 90. & Poncium d. 22. L. 9. 3. n. 19.

§. 48. Deindè opinionis effectus per accidens ex parte causæ est
Certitudo in intellectu, quam adhæsiuam seu inhæsiuam item subje-
ctiuam aliqui vocant ad differentiam certitudinis formalis, quæ
in actibus intellectūs reperitur. Quod enim certitudo ista in in-
tellectu opinantium aliquando producat, ipse Philosophus docet
C. 7. Ethic. c. 3. Εἰς τοὺς ἀληθεύοντας, καὶ ἀδιστακτικούς, ἀλλ' οὐκ ἀ-
κριβῶς εἰδέναι, καὶ εἰς τοὺς ἀδιστακτικούς καὶ ἀκριβῶς εἰδέναι, καὶ εἰς τοὺς ἀ-
κριβῶς εἰδέναι καὶ ἀδιστακτικούς. Nonnulli ex iis qui opinantur, non ambigunt, sed putant se ex-
quisitè scire, quidam enim non minus credunt illis, quæ opinantur, quàm
alii illis quæ sciunt. Sed & nos ipsos non rarò experimur quibusdam
sententiis firmissimè adhærere, quas tamen postea manifestis ra-
tionibus adducti damnamus, undè tum liquet opiniones tantum

D 2

fuiſ-

fuisse. Et notum est etiam hæreticos difficilius ab hæresibus suis quam fideles à verâ fide averti. Quod autem *Certitudo ista subjectiva* ab opinione *per accidens* & quidem *ex parte causæ* proficiscatur inde patet; quod ab opinione *non ut tali* proveniat, sed quatenus *vel cum* nimia intentâque plus æquâ imaginatione, *vel etiam* cum passione animi aut affectione voluntatis in intellectu conjungitur; hæc enim est natura effectus per accidens ex parte causæ, ut tribuatur alteri accidenti, cum quo ipsius principium per se in eodem subjecto conjungitur. Quale principium per se certitudinis subjectivæ hoc in loco partim est, uti dixi, nimia intellectus attentio seu imaginatio, partim pia voluntatis affectio, partim alia quædam animi passio; dici enim vix potest, quantis fucis hæ animi passionibus colorare objecta soleant, quantisque incrementis exaggerare possint fundamenta rerum ut aliter nobis videantur quam verè sint. Quâ in re nobiscum faciunt Conimbricenses quando l. c. ajunt: *Fit plerumque ut ex piâ affectione qualis esse solet circa magistros, vel ex passione contra alios ita intellectus ad nonnullas opiniones determinetur, ut nihil de illis formidet, sed indubitato res adstipuletur.*

CAPIT. III.

DE OPINIONIS DIVISIONE AC PARTICULATIM DE OPINIONE IMMEDIATA ET MEDIATA.

APHOR. IIX.

Opinionis Divisio vel Essentialis est vel Accidentalis. Essentialiter dividitur in Opinionem in specie sic dictam & Fidem humanam. Accidentaliter in Veram & Falsam, Probabilem & Improbabilem, Speculativam & Practicam.

§. 49. Hætenus Opinionem in naturâ suâ communi quatenus ab omni specie præscindit, contemplati sumus. Jam recto tramite pergimus ad ejus *divisionem*, quâ in suis inferioribus spectatur, Potest autem opinio *vel ut* genus in suas species; *Vel* ut subjectum in sua accidentia dividi. Prior divisio nobis essentialis dicitur, ac pro membris dividendis Opinionem in specie sic dictam & Fi-

dem

dem humanam agnoscit. *Posterior* accidentalis vocatur, rursus-
que trifariam institui potest, ratione nimirum *objecti*, *qualitatis* in
medio assentiendi, nec non *subiecti* atque *finis*. Quos omnes acciden-
talis divisionis modos breviter & *ως ἐν τῷ ἀρχαίῳ* prius evolve-
mus, quàm ad plenioris essentialis divisionis tractationem ac-
cedamus.

§. 50. *Objectum* igitur si respicimus, *Opinio* dividitur in *Ve-
ram* & *Falsam*; (*Illà* Platoni cum alibi tùm in *philabo* *ἰσθῆ* seu *recta*.
Hec *πονηρὰ* mala & *ἀμαρτανώσθῃ* prava dicitur.) Cum enim propo-
sitiones contingentes tam falsæ quàm veræ esse possint, accedit, ut
quæ circa veras versatur opinio *Vera*, quæ circa falsas *Falsa* nuncu-
petur. Undè *Giphanius* in c. 3. l. 6. *Ethic.* haud malè opinionem
ambiguo gladio comparavit, quod & verum & falsum persequatur,
uti v. g. falsa est opinio quæ statuit *solem esse minorem terrâ* & *vix*
unius pedis. Vera quæ dicit *solem esse maiorem terrâ*. Cœterum de
opinione verâ & falsâ tria insigniora apud Philosophum occur-
runt loca, quæ hîc planè omittere nobis religio est. *Primus* ha-
betur c. penul. l. 1. post. anal. *Secundus* c. 4. l. 3. de *Animâ*. *Tertius* c. 6. Ca-
tegor. In primo docet: *Et veram & falsam opinionem circa eandem*
rem versari posse, ita tamen ut opinio vera veram definitionem
afferat, & naturam rei explicet, Falsa falsam. Idque declarat
hoc exemplo v. g. falsa est opinio; *dimetiens esse communem mensu-
ram cum latere*. Vera est, *dimetientem non habere communem mensu-
ram*. Quæ duæ opiniones sunt quidem ejusdem rei, sed alio atq;
alio modo, illa namque falsam naturam assignat dimetienti, hæc
verò propriam & veram, quæ in definitione ponitur. In secundo
& tertio tradit Aristoteles. *Unam & eandem opinionem ex verâ in*
falsam transmutari posse, si scilicet res sive objectum mutetur, & opi-
nantem hoc lateat. Veluti si existimem *Petrum sedere* & hæc opi-
nio sit vera, ita demum fiet falsa, si me inscio surgat, nam quam-
diu sedet, opinio mea manet vera; si verò me sciente surgat, ne-
cesse est me mutare opinionem, ut igitur eadem maneat & falsa,
fiat, necesse est rem opinatam mutari, inscio opinante.

§. 51. Deindè *Opinio* ratione *Qualitatis* cujusdam in *Medio*
assentiendi distingui solet in *Probabilem* & *Improbabilem*. *Opinio*
probabilis ea est, quæ in re incertâ gravi nititur *Ratione*. *Improbabilis*

quæ *Levi*. Gravis autem sive prægnans Ratio vocatur, quæ tanti ponderis est, ut in eo prudens quisque possit niti sine ullâ levitatis aut imprudentiæ notâ. At levis & frivola Ratio est, cui sine temeritatis notâ, nemo prudens fidere potest ad suum exhibendum iudicium, etiam si sufficiens sit ad illud eliciendum physicè, temerè ac imprudenter. Gravitas igitur atque Levitas fundamentorum seu assentiendi mediorum in causa sunt, quare opinio quædam probabilis quædam improbabilis esse dicatur. Quodnam verò Medium reputandum sit grave atque adeò sufficiens, ut opinio illò subnixâ probabilis habeatur? Item; Quæ opinio probabilior censeatur, aliisque præferri debeat? prolixè juxtim ac scitè ostendit *Izquierdo in pharosciant. p. 1. d. 7. q. 2. & 3.*

§. 52. Denique ratione *subiecti & finis* in *Speculativam & Practicam* distinguitur. *Speculativa* est quæ intellectui theoretico inhaeret, & ultimatè in cognitione sistitur, qualis opinio est quâ statuo; *cælum esse corruptibile*. *Practica*, quæ in intellectu practico reperitur, & ulterius ad actionem vel honestam vel turpem destinatur. Talis opinio practica est; quâ *felicitatem suam in divitiis constituit Avarus*, aut in *Voluptatibus Juvenis*, aut in *honoribus Ambitiosus*. Quæ quidem distinctio maximum usum habet in rebus moralibus, ubi frequenter Autores appellare solent opiniones aliquas speculative tantum probabiles, quas tamen ad praxin doceant minimè deducendas esse, cum practice improbabiles esse aut minùs tutæ videantur. Quo nomine multi Jurisperiti à praxi relegant opiniones *Duareni, Cusacii, Donelli, Antonii Fabri*, & aliorum, quos tamen theoricè probabiles imò verissimas arbitrantur. Ratio hujus rei est, quod actus humani, quos approbant dictæ opiniones, ita sunt comparati, ut si quidem secundum se spectentur liciti sint atque honesti, si tamen executioni mandari debeant, moraliter fieri non possint, quin iis alii actus illiciti intermiscantur aut ipsimet depraventur aliquâ circumstantiâ.

§. 53. Atque hæc de opinionis divisionibus accidentalibus (quarum unaquæque in cæteras est ducibilis) dixisse sufficiant. Redeo nunc ad Divisionem essentialem, cujus membris accidentales tres priores nullo negotio applicari possunt. Ut verò cuiuslibet assensûs specifica distinctio ex objecto formali seu assentiendi

tiendi medio desumi solet, ita quoque hæc opinionis divisio, quâ distinguitur in *Opinionem in specie sic dictam* & *Fidem humanam*, exinde petita est. Quia enim objectum formale seu medium assensus opinativi aliud est *intrinsecum*, quod connexionem aliquam naturalem habet cum propositione cui assentimur; aliud *extrinsecum* quod in re nullum dicit ordinem ad propositionem, quam opinamur; hinc fit, ut opinio pro diversitate hæc essentiali suorum Motivorum seu assentiendi mediorum essentialiter quoque distinguatur in *Opinionem in specie sic dictam*, quæ Motivo quodam *intrinseco*, & *Fidem humanam* quæ medio assentiendi *extrinseco* nititur.

§. 54. Undè facile dijudicare valemus, quid respondendum sit ad vexatissimam illam quæstionem, quâ inquirunt Autores, quomodo *Fides humana* & *opinio in specie sic dicta* inter se differunt? Neutiquam enim cum *Soto* & *Masio ad c. pen. l. 1. post. anal. cont. 2.* dicendum; Fidem se habere ad Opinionem sicut se habet vir ad puerum; ut enim vir ac puer intra eandem speciem humanam, tanquam perfectum & imperfectum differunt, ita etiam intra eandem speciem obscuræ cognitionis fidem humanam esse perfectam & consummatam, opinionem verò in specie sic dictam esse imperfectam notitiam. Quæ sententia jam refutata est à *Rubione com. ad. c. pen. l. 1. post. anal. q. 1. m. 2.* Multò minus cum aliis statuendum; fidem nixam principiis moraliter evidentibus distinguui essentialiter ab opinione, obscuram vero esse ejusdem speciei cum opinione. Nam & eam sententiam præter *Rubionem* modo laudatum explodere *Conimbric. q. 1. art. 2. l. sæpius citati.* Quin potius fateri nos oportet fidem humanam ac opinionem in specie sic dictam sub eodem genere essentialiter distinguui ob speciem diversam media quibus ambæ innituntur.

APHOR. IX.

Opinio in specie sic dicta porro subdividitur in simpliciter intellectivam seu immediatam, & discursivam seu mediatam opinionem.

§. 55. Quod opinio in specie sic dicta intrinseco gaudeat assentiendi medio, jam antè percepimus. Quia verò intrinsecum hoc assentiendi medium rursus non unius generis est, ideò fieri
ali-

aliter non potest, quin pro diversitate istius, ipsa quoque Opinio iterum distinguatur. Assentimur enim alicui propositioni contingenti, vel propter verisimilem connexionem terminorum ipsius, si videlicet sit immediata; Vel propter rationem aliquam probabilem, quando est mediata. Hæc igitur Opinio quæ probabilitate terminorum nititur, *Immediata* vulgò, & à nobis simpliciter intellectiva appellatur. Quæ verò pro objecto formali *Rationem aliquam probabilem* agnoscit, *Mediata* vulgò & à nobis *Discursiva* dicitur.

§. 56. Assimilat autem hæc opinionis subdistinctio divisioni scientiæ latè sumtæ, quemadmodum enim scientia latè sumta est vel simpliciter intellectiva quæ citra discursum paratur, & communiter Intelligentia dicitur. Vel est *Discursiva* quæ per discursum gignitur, & scientia κατ' ἐξοχήν nominatur; Ita quoque Opinionem in specie sic dictam h. l. iidem termini dividunt, cum Opinio *Immediata*, quæ fit absque discursu Intelligentiæ correspondeat; *Mediata* quæ citra discursum non datur, scientiæ κατ' ἐξοχήν dictæ similis sit.

§. 57. Quod autem vulgares istas appellationes attinet, sciendum, opinionem discursivam propterea *Mediatam* dici, quod per medium probabile gignatur, opinionem verò simpliciter intellectivam *Immediatam* vocari, quod sine medio producat. Ubi tamen *Medium* nequaquam latè accipi debet pro medio seu ratione quacunque assentiendi, cuius respectu Opinio simpliciter intellectiva non potest *Immediata* vocari, cum omninò pro medio assentiendi probabilitatem terminorum habeat. Sed est strictè accipiendum pro Medio termino probabili, quatenus iste intra syllogismum dialecticum reperitur, atq; in eodem cum præmissis coniungitur. Hujus enim medii respectu opinio simpliciter intellectiva rectè *Immediata* nominatur, cum istiusmodi medio prorsus destituatur.

APHOR. X.

Opinio *Immediata* est existimatio Propositionis immediatæ & non necessariæ.

§. 58. Opinionis *immediatæ* seu, ut nos vocamus, simpliciter intellectivæ definitionem expressis verbis tradit Aristoteles l. 1. post. anal. cap. penult. quando ait: Δόξα ἐστὶν ὑπόληψις τῆς ἀμέσως

πρῶτης

ὑποθέσεως καὶ μὴ ἀναγκασίας. Hanc definitionem statim resolvo
in genus atque differentiam. Genus est ὑπόληψις seu *Existimatio*,
quo vocabulo nil aliud hîc significatur quam assensus *Opinativus*
(opinionis voce generaliter sumtâ) qui quid sit jam evolutum est
Cap. antecedenti. *Differentia* desumitur ab *objecto materiali*, nempe
Propositione non necessariâ immediatâ; cui nos adjiciemus *formale*,
hoc enim est Ratio, sub quâ objectû materiale cognoscam⁹, uti se-
pius monitum. *APHOR. XI.*

Opinionis Immediatæ objectum materiale est Propositio
non necessaria seu contingens immediatâ; Objectum formale
Probabilitas connexionis immediatæ terminorum.

§. 59. Quemadmodum inter propositiones necessarias & essen-
tiales hoc datur discrimen, quod aliæ sint *prima & immediata*, quæ
nullâ aliâ propositione priori probari possunt, atque idèd *prima*
principia scientiarum vocantur; aliæ verò *mediate* quæ per alias
propositiones priores probantur, & proindè conclusiones dicun-
tur; Pari quoque modo propositiones contingentes seu opinabi-
les in *Mediatis* h. e. Conclusiones, & *Immediatis* h. e. principia o-
pinabilia distinguî debent. Quoad *conclusiones* res satis certa.
Quod verò dentur etiam *prima principia opinabilia*, ad quæ reducân-
tur conclusiones opinabiles, exindè patescit; Quod una proposi-
tio opinabilis probetur per aliam; cum autem in infinitum hoc
fieri non possit, idèd necesse est, ut deveniamus tandem ad pri-
mam & immediatam propositionem opinabilem. Ut enim in pro-
positionibus necessariis à mediatis transire possumus ad imme-
diatas, sic etiam à mediatis propositionibus opinabilibus ad im-
mediatas, quia conclusio incerta qualis est opinabilis, non potest
non reduci ad incerta quoque seu opinabilia principia, nisi velis
incertam cognitionē simul esse certam, quod manifestò implicat.

§. 60. His ita præsuppositis dicimus opinionem perindè at-
que scientiam esse conclusionum ac primorum principiorum. Si-
cut enim scientia *demonstrabilis*, quæ κατ' ἐξοχήν scientia appella-
tur, circa conclusiones necessarias est occupata, ita opinio *discursiva*
seu *mediata*, quæ isti scientiæ respondet, circa conclusiones opinabi-
les versatur, ut postea in Aphor. seq. trademus. Et sicut scientia *in-*
demonstrabilis, aliàs intelligentia dicta, pro objecto materiali a-
gno-

E

gno-

gnoscat prima principia scientifica, qualia sunt; Impossibile est idem simul esse & non esse. Totum est majus sua parte &c. Ita opinio simpliciter intellectiva seu Immediata, quæ Intelligentiæ respondet pro objecto materiali habet prima principia opinabilia, seu, ut Aristoteles in definitione supra positâ vocat, propositiones non necessarias immediatas, quales sunt; *Causa nobilior est suo effectu. Mater diligit liberos &c.*

§. 61. Atque sic prima nostri aphor. pars est absoluta. Sequitur altera, quæ concernit *objectum formale* opinionis Immediatæ, quod equidem facile colligere possumus ex objecto ejus materiali, cum enim illud sint prima principia opinabilia, seu propositiones non necessariae immediatæ, quibus non aliam ob causam, quàm quia termini eorum sunt noti, assentiri valemus, idcirco *probabilitas connexionis immediatæ terminorum* objectum formale erit hujus opinionis, atque Ratio sub quâ prima illa principia intellectum ad assensum sui moveant; Sicuti *Claritas terminorum* in principiis primis scientiarum est Ratio ex quâ solâ iis assentiamur.

APHOR. XII.

Opinio Mediatâ est Existimatio propositionis non necessariae mediatae.

§. 62. *Mediatam* sive *Discursivam* opinionem ipse quidem Philosophus non definivit, facile tamen ejus definitio ex opinionis immediatæ definitione extrui potest, si modo particula; ἀμέσως. *immediatæ*, auferatur inque locum ejus particula *mediatæ* substituat. Et si quæras, cur non etiam hujus definitionem suppeditarit Aristoteles? Respondeo cum *Marcia d. L. de Sc. & O. q. 9.* fortè hanc fuisse causam, quod de opinione discursivâ seu *mediatâ* nemini poterat esse dubium, quin sit opinio, dubium tamen esse poterat, num de principiis opinabilibus sit opinio? ut itaque ostenderet etiam de illis dari opinionem, solam definire voluit *Immediatam*, ex quâ tamen nullo negotio, uti patet, alteri9 speciei definitio extruitur.

§. 63. Constat autem hæc definitio suo quoque genere atque differentia. *Genus* iterum est existimatio h. e. assensus opinativus. *Differentia* similiter est petita ab objecto materiali, nimirum; propositione non necessaria mediata, cum quò materiali objecto nos etiam in sequentibus *formale* objectum considerabimus.

APHOR.

APHOR. XIII.

Opinionis Mediatae objectum materiale est propositio non necessaria seu. Contingens mediata. Formale verò est Ratio probabilis.

§. 64. Objectum materiale opinionis discursivæ seu *Mediatae* nobis non multum heic negotii facessere potest, cum ex antea dictis §. 60, quid nam illud sit, jam satis innotescat. Ut enim opinionem im-
diatam prima principia opinabilia, ita mediatam hanc *Conclusiones opinabiles* terminant, quæ in definitione antea datâ propositiones *non necessariae* seu *Contingentes* dicuntur, quod aliter atque aliter se habere possint; *Mediatae* verò, quia dantur aliæ propositiones ipsis priores, ex quibus inferuntur atque deducuntur.

§. 65. Pergimus igitur ad objectum ejus *formale*, quod paucis itidem lineis absolvemus. Illud est *Ratio probabilis*, quæ dicitur in specie Medium probabile, & à Cicerone l. i. de Invent. Argumentum probabile, Inventum probabile, item Ratio, quæ rei dubiæ fidem facit, appellatur. Sive autem per illam Rationem probabilem *medium terminum* intelligas qui semel cum minore semel cum majore in syllogismo dialectico ante conclusionem, ponitur, sive *ambas permissas* in syllogismo dialectico rectè dispositas, perinde est. *Medium* syllogismi dialectici est, quod verisimilitudinem confert, ex quâ judicetur majus extremum minori convenire. *Præmissæ* in syllogismo dialectico ut plurimum sunt *Principia illa probabilia* quæ Philosopho l. i. Top. c. i. ita describit; ἐνδόξα τὰ δοκῶντα πᾶσιν, ἢ τοῖς πλείστοις, ἢ τοῖς σοφῶς, καὶ τοῖς, ἢ τοῖς πᾶσιν, ἢ τοῖς πλείστοις ἢ τοῖς μάλιστα γνωρίμας, καὶ ἐνδόξοις. *Probabilia sunt quæ vera videntur omnibus, vel plerisque, vel sapientibus, atque his vel omnibus, vel plerisque, vel maxime notis & claris.* Hæc in quâ principia probabilia funguntur munere objecti formalis, & sunt causæ opinionis mediatae, quando in syllogismo Dialectico stant loco præmissarum; quod ipsum Philosophus innuit syllogismum dialecticum definiens; ὁ ἐξ ἐνδόξων συλλογισµένος. *qui ex probabilibus concludit.* Cum enim probabilia principia sint talia etiam extra syllogismum, quodnam officium in syllogismo dialectico habeant, vocabulo concludendi significat, nimirum ut tanquam præmissæ probabiles inferant conclusionem probabilem, quæ formaliter considerata ipsa est mediata opinio.

§. 66. Neque tamen objectum formale opinionis *mediatae* sunt tantum principia probabilia vel Medium topicum, sed etiam desumi illud ipsum potest ex *Analyticâ*, quia illud, quod in se & suâ uaturâ est necessarium,

saltem iudicio multorum probabile esse potest. Medium ergo demonstrativum degenerat quandoque in dialecticum, si videlicet existimetur, cum altero quaestionis termino probabiliter tantum coherere, docente *Fonseca l. 7. Inst. c. 1.* Quomodo alias probabilia media seu argumenta sumi possint à notatione, conjugatis, causâ & causato, subjecto & adjuncto, toto & partibus &c. prolixè nec inutiliter tradit Keckermannus l. 3. Syst. c. 2. seqq.

APHOR. XIV.

Opinio Mediata est vel $\xi\delta\iota\acute{o}\nu$ cur sit, vel $\xi\delta\tau\iota$ quod sit.

§. 67. Quamvis hæc opinionis Mediata divisio à paucis, imò dixerim à nullo ferè attendatur, quia tamen non minorem usum atque prior polliceri videtur, & prætereà in Aristotele fundata reperitur, eam hinc adiacere non vereor. Verba Philosophi de eâ c. penult. l. 1. post. anal. §. 4. ita se habent: $\acute{\omega}\sigma\tau\acute{\omega}\varsigma\ \kappa\alpha\iota\ \tau\acute{\iota}\ \acute{\epsilon}\nu\ \delta\omicron\zeta\acute{\alpha}\zeta\epsilon\iota\nu\ \acute{\epsilon}\sigma\tau\iota,\ \kappa\alpha\iota\ \tau\acute{o}\ \delta\iota\acute{o}\nu.$ *Ut licet opinari quod sit, ita etiam cur sit.* Scientiæ igitur divisioni hanc nostram respondere nomina utrobique communia & eadem non obscure significant. Ut enim scientia Philosopho l. 1. post. anal. c. 13. duplex est $\xi\delta\iota\acute{o}\nu$ cur sit & $\xi\delta\tau\iota$ quod sit, ita etiam hoc in loco duplex ipsi est opinio. Una $\xi\delta\iota\acute{o}\nu$ cur sit. Altera $\xi\delta\tau\iota$ quod sit.

§. 68. Appellationes quod attinet, eæ similiter ac in scientia desumptæ fuisse videntur ex quatuor illis quaestionibus analyticae & dialecticae communibus, & ab Aristotele l. 2. post. anal. c. 1. enumeratis; $\xi\eta\mu\epsilon\nu$ inquam $\tau\acute{\epsilon}\tau\iota\alpha\gamma\gamma$, $\acute{\epsilon}\iota\ \acute{\epsilon}\sigma\tau\iota$, $\tau\acute{\iota}\ \acute{\epsilon}\sigma\tau\iota$, $\tau\acute{o}\ \acute{\omicron}\tau\iota$, $\tau\acute{o}\ \delta\iota\acute{o}\nu$. *Interrogamus quatuor, an sit, quid sit, quod sit & cur sit.* Quas inter hocce discrimen constituunt, ut duas priores quaestiones simplices posteriores conjunctas seu complexas, appellitent. Sic, *an sit cælum? & quid sit?* sunt quaestiones simplices. *Utrum cælum sit generabile & corruptibile?* h. e. *an in sit cælo generatio atque corruptio?* & *cur in sit?* sunt conjunctæ. Quoniam igitur de quaestionibus conjunctis æquè dari potest opinio ac scientia, ideò Philosophus modos dividentes quaestionem, etiam ad opinionem applicare voluit, ut sic ea opinio quæ est quaestionis $\xi\delta\tau\iota$ i. e. *an sit*, etiam nomen opinionis $\xi\delta\tau\iota$ acceperit. Altera quæ est quaestionis $\xi\delta\iota\acute{o}\nu$ opinio quoque $\xi\delta\iota\acute{o}\nu$ vocata fuerit.

§. 69. Quid ergo Opinio $\tau\acute{\epsilon}\delta\iota\acute{o}\nu$ & $\xi\delta\tau\iota$ sit, facile ex dictis colligere est. Nimirum; *Opinio $\xi\delta\iota\acute{o}\nu$* est opinio mediata, quæ de effectu habetur per causam contingentem. *Opinio vero $\xi\delta\tau\iota$* est opinio mediata quæ de causâ habetur per effectum contingentem. Quæ definitiones absol-

absolvuntur conceptu generis & differentia. *Genus* est opinio mediata. Differentia sumitur ob objecto materiali & formalia. *Illud* in opinione $\gamma\delta$ *dictum* est Effectus h. e. propositio de cuius subiecto prædicatur effectus; in opinione verò $\gamma\delta$ *dictum* est causa h. e. propositio de cuius subiecto prædicatur causa. *Hoc* in opinione $\gamma\delta$ *dictum* est *Causa contingens* i. e. Præmissæ cum quarum alterutro termino tale medium quod est causa contingens coheret, in opinione verò $\gamma\delta$ *dictum* est *Effectus* contingens i. e. præmissæ, vel ambæ propositiones in syllogismo dialectico, cum quarum alterutro termino tale medium, quod est Effectus contingens, coheret.

CAPUT. IV.

DE FIDE, HUMANA.

APHOR. XV.

Fides Humana est Opinio nitens testimonio humano. Et dividi potest in Mediatam & Immediatam. Certā atq; Incertā.

§. 70. Opinione tam mediatā quā immediatā sic satis perlustratā, paucis nunc altera Opinionis (generaliter acceptæ) species, quæ Fides humana dicitur, evolvenda restat. Cujus equidem definitionem in aphorismo propositam resolvo in definitum & definitionem strictè sic dictā. *Definitum* est *Fides humana*. Ubi primo loco sese explicanda offert vox Fidei, quæ cum (præter acceptionem *Profanam & Ecclesiasticam* planè hîc non attendendam) adhuc in sensu *philosophico* diversimodè accipi soleat, suā ambiguitate liberanda erit. Sciendum igitur; Fidem accipi impræsentiarum neq; pro *objecto fidei* quod creditur, neque pro *habitu fidei* quo faciliamur ad credendum, sed pro *actu* credendi, eoque non late sumto, prout sub se complectitur; *Tam* scientialem existimationem, quam habemus de principiis primis scientiarum, (quæ proinde Philosopho l. 1. Top. c. 1. §. 6. dicuntur *δι' αὐτῶν ἔχοντα τὴν πίστιν ἀ seipsis habere fidem*;) *Quam* opinabilem persuasionem, sine quā nec opinio mediata nec immediata esse potest; Unde Philosophus iterum l. 3. de an. c. 4. §. 11 12. ait: *πάση μὲν δόξῃ ἀκολουθεῖ πίστις. οὐκ ἐνδέχεται γὰρ δοξάζοντι, οἷς δοξεῖ, μὴ πιστεῦειν. Omnem opinionem consequitur fides, quia fieri nequit, ut aliquis non habeat fidem iis quæ opinatur.* Verum strictè accepto pro assensu credendi obscuro & incerto medioq; fallibili extrinseco *subnixo*. Voci fidei sic limitatæ vocabulum *humanae* deinde additur, & sic à ratione assentiendi. *Autoritate* scilicet *humana*, quā nititur, cum appposito *Fides humana* vocatur, ad differentiam Fidei, quæ testimonium divinum pro fundamento habet, indeq; Fides divina dici consuevit.

6. 71. A Definito ad ipsam progredimur *Definitionem*, quæ constat genere ac differentiâ. *Genus* est opinio generaliter sumta prout opinionem in specie sic dictam & fidem humanam sub se comprehendit, de quâ suprà etiam dictum est fusiùs. *Differentia* desumitur, pro more horum actuum, ab Objecto formali, nempe *testimonio humano*, quod est medium assentiendi extrinsecum, sicut opinionis in specie sic dictæ objectum seu medium assentiendi formale erat intrinsecum, de quò vide §. 53. *Objecti materialis* idè nulla fit mentio in definitione, quia illud est fidei commune cum opinione mediata & immediata. Ut enim de propositionibus non necessariis immediatis opinionem habere dicimur, quando iis propter probabilem terminorum connexionem assentimur; ita si illis assensum præbeamus, quod vera videantur vel omnibus vel pluribus vel sapientibus, tunc propter auctoritatem istorum hominum eas credere aut fidem iis adhibere dicimur. Haud aliter quoque se res habet cum propositionibus non necessariis mediatis, quas propter Rationes probabiles opinari, ob auctoritatem verò dicentium credere possumus. Variato igitur objecto seu medio assentiendi formali, eadem propositio, nunc fidei humanæ, nunc opinionis in specie sic dictæ objectum materiale esse poterit.

§. 72. Ut verò Testimonium humanum actu subeat munus objecti formalis & intellectum ad assensum credendorum moveat, requiruntur duo principia complexa, quorum alterum concernit testificantis auctoritatem & testimonii ab ipso perhibiti veritatem, non quidem prorsus certam, sed probabilem duntaxat, potestque his exprimi verbis: *Quicquid homo verax dicit seu testificatur, est probabiliter verum.* Alterum concernit hominis testificantis sive testimonii ab ipso perhibiti applicationem ad rem credendam, quod per ejus dicere seu testificari & ipsam rem dictam enunciari solet hunc in modum: *Homo verax dicit sive testificatur. v. g. Quædam animalia in igne vivere, & ex illo nasci.* Quorum alterum sine altero, intellectum ad eliciendum credendorum assensum movere non potest; Neq; enim ad credendum, quod v. g. *quædam animalia in igne vivant & ex illo nascantur*, satis est nosse, quod hoc aliquis Homo dicat, nisi etiam de veracitate ipsius sis persuasus atq; noveris, quod quicquid ille Homo dicat sive testificetur probabiliter verum sit. Neq; etiam satis est nosse Aliquem hominem esse in dicendo veracem, & quæcunque dicit esse probabiliter vera, nisi etiam noveris eum dixisse id ipsum quod credendum proponitur; ut ita completa.

&

& adæquata assentiendi ratio includat utrumq; principiū & in formam syllogisticam redacta argumentum pariat tale: *Quicquid Homo verax dicit vel testificatur est probabiliter verum.* Atqui v. g. *Quædam animalia in igne vivere & ex illo nasci Homo verax* (Aristoteles nempe l. i. de plant. c. 7.) *dicit vel testificatur.* E. *Quædam animalia in igne vivere ac ex illo nasci probabiliter est verum.* Ubi Conclusio *Quædam animalia in igne vivere ac ex illo nasci probabiliter est verum.* ad intellectum se habet tanquam objectū materiale, sive tanquam id, ad quod assensus fidei terminatur. Hominis veracis dicere autē sive testificari est mediū vel ratio assentiendi & cū prædicato conclusionis sive extremo majori unitū parit principii complexū primum; *Quicquid homo verax dicit seu testificatur, est probabiliter verum.* Cum propositione credendā autem: *Quædam animalia in igne vivere & ex illo nasci* (quæ subiecti sive minoris extremi vicem sustinet) parit principium alterum quod erat: *Quædam animalia in igne vivere ac ex illo nasci Homo verax dicit sive testificatur.* De quorum veritate ubi convictus est intellectus, præsertim si pia voluntatis affectio erga dicentem accedat, conclusioni assensum denegare non potest. Quamvis autem non semper necessarium sit, ut actu talis adhibeatur discursus, virtualiter tamen in omni assensu, qui humano testimonio innititur, includi debet, & ubi opus est, actu ipso etiam in illum resolvi.

§. 73. Definitioni fidei duas adhuc subjungo divisiones, quas Arriaga d. 16. l. 1. n. 81. nec non Conimbric. q. 1. a. 2. l. c. suppeditant. Prima est, quā Fides humana eadem ferè partitione, quā Opinio in specie sic dicta dividitur in *Mediatam* & *Immediatam*. Fides *immediata* est quæ immediatè nititur auctoritate dicentis, ut cum huic vel illi rei assensum præbeo, quod audiverim hominem veracem de eā testimonium perhibentem. *Mediata* verò quæ ex propositionibus ob auctoritatem dicentis creditis per consequentiam infert tertiam propositionem, ut si quis ex eo quod homo verax perhibeat; *Regem cum omnibus filiis suis è medio sublatum;* & ex hoc quod alius dicat; *Regem habuisse quatuor filios* Inferat per bonam consequentiam; *Quatuor filios Regis è medio sublato esse.* Hic assensus fidei non immediatus sed mediatus est.

§. 74. Altera divisio Fidei humanæ est, quā (communiter) in *Evidentem* ac *Obscuram* seu (rectius forsan) in *Certam* atque *Incertam* distinguitur. Quæ tamē partitio non de *physicâ* sed *moralî* certitudine intelligenda venit, cum physicè seu naturaliter omnis assensus fidei sit incertus, certus autem nullus esse possit. Quando igitur duo illa principia fidei, quorum
in

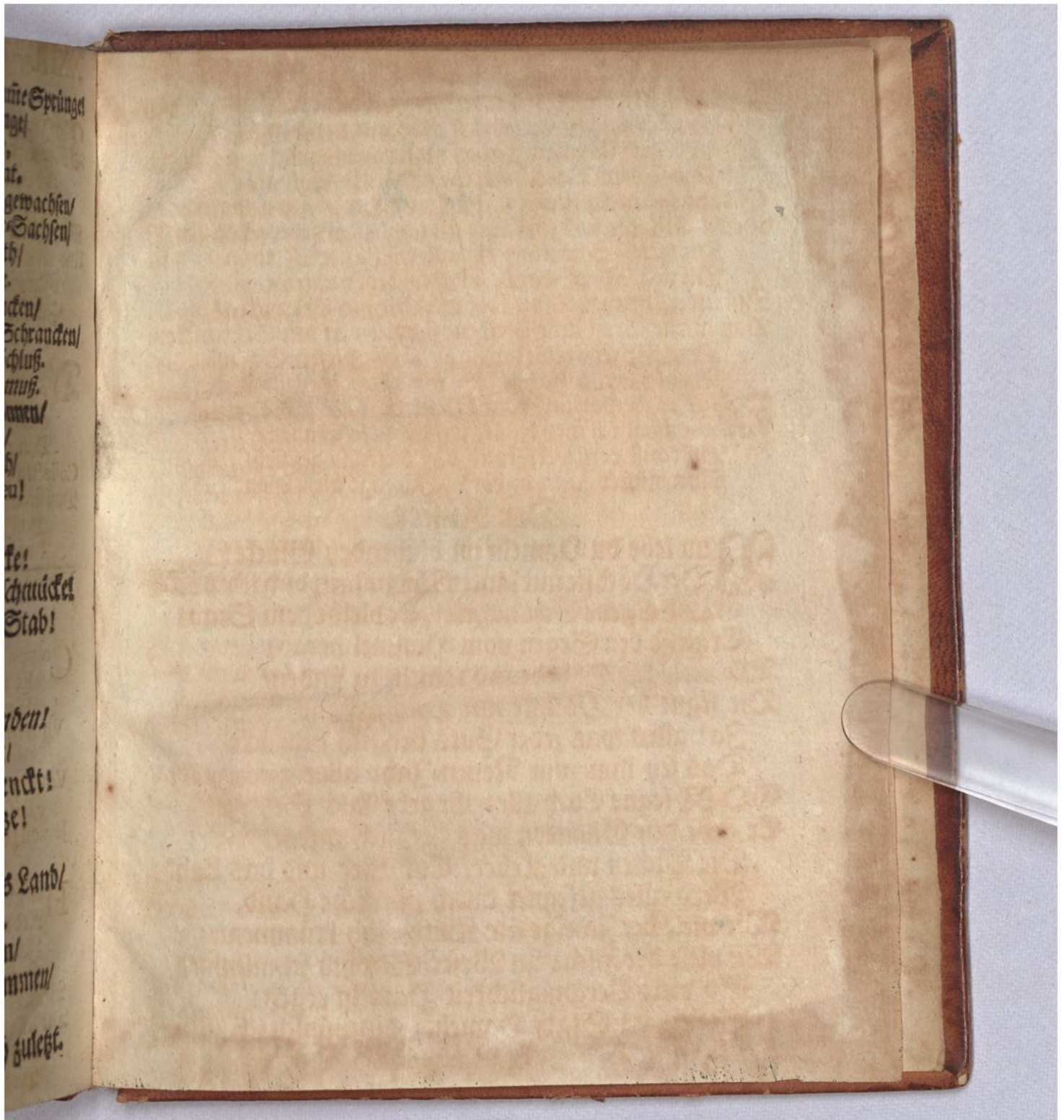
in præcedenti. §. 71. facta est mentio, sunt vel ambo incerta, vel alterum incertum, alterum moraliter certum, tunc semper fides est simpliciter incerta, quemadmodum in notitiâ discursiva, si ambæ, vel alterutra præmissarû sit contingens, conclusio partem debiliorem imitans, simpliciter est contingens. quando verò utrumq; principiû est moraliter certum, ipsa quoq; fides moraliter certa est. Talis actus fidei est, quo credimus: *Româ esse*. Certò enim constat, hoc nō solum à multis dici, sed & verû esse quod dicitur; cū moraliter impossibile videatur, tot millia hominû tantq; autoritatis in eo vel ipsos falli, vel ad fallendû alios tam unâimenter cōspirasse.

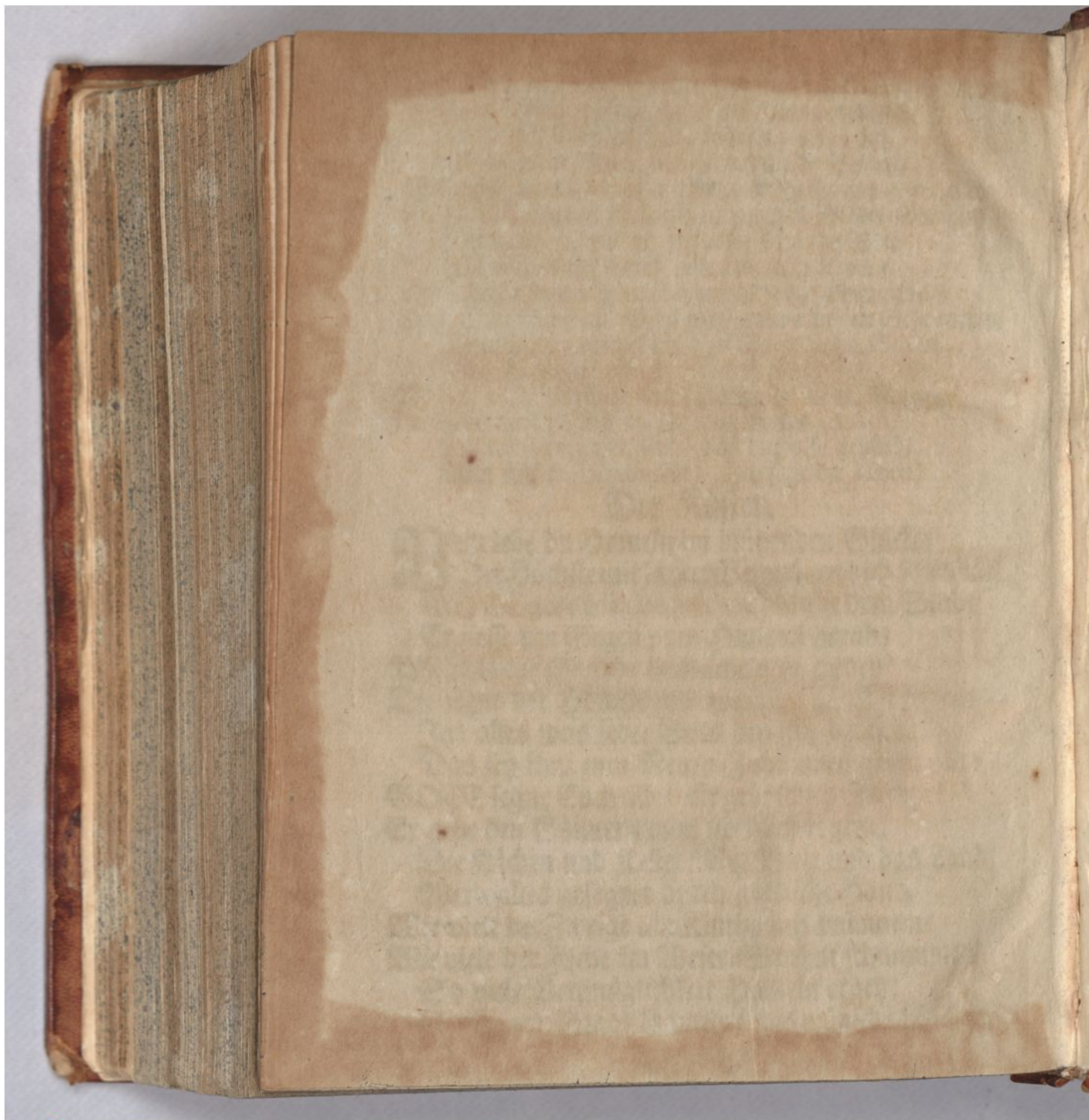
§. 74. Et tantum etiam de Fide humanâ, cui jam singula, quæ de opinionione in communi dicta fuere, nullo negotio applicari possent, si vel temporis vel instituti nostri ratio hoc permitteret. Cœtera, quæ de opinionionis comparatione cum scientiâ; num scilicet ambæ simul *in eodem intellectu circa idem objectum consistere queant?* forsân adhuc dici poterânt, altioris sunt indaginis, ac peculiarê disquisitionê merentur, quam cōmodiori tempori reservantes, hisce disputationem hanc finimus, & pro more sequentia subijcimus

COROLLARIA.

- I. Non improbabile videtur, habitum vel actû opinionionis, cū habitu vel actu scientiæ simul in eodem Intellectu reperiri de eodem objecto.
- II. An verò idem actus respectu ejusdem objecti habere possit rationem opinionionis ac scientiæ? meritò dubitatur.
- III. Propositiones singulares de futuro contingenti certam & determinatam veritatem habent aut falsitatem.
- IV. Exemplar non est peculiaris causa
- V. Idem potest agere in seipsum actione reflexâ.
- VI. Scientia civilis & Prudentia idem sunt quidem habitus, esse verò ipsis non est idem.
- VII. Dari possunt Respublicæ mixtę in quâ partem Majestatis habeat Unus, partem Optimates, partem Pobs.
- VIII. Præter quinque vulgares planetarum aspectus ad huc longè plures numerari possunt.
- IX. In Assyriâ regnatum est usq; ad tempora Aftyagis ferè.

F I N I S.

179

GWLB Hannover 35
036 855 898

IV 3 A 179

- 40

2

GOTTFRIED WILHELM LEIBNIZ BIBLIOTHEK
NIEDERSÄCHSISCHE LANDESBIBLIOTHEK

Signatur: ZEN Lebn. Marg. 42/Lebn. Marg. 42, Stück 5, [47] - -

